

NÁZEV: Rodinně - právní problematika

orientační pomůcka

1. Koncept orientační pomůcky

Příručka je koncipována do deseti okruhů zabývajících se jednotlivými úseky rodině-právních vztahů. Nejedná se o ucelenou metodologii, ani podrobný elaborát řešící veškeré možné rodině-právní vztahy. Tato orientační pomůcka má sociální pracovníky/poradce navést k nalezení možného řešení klientovy situace. Jedná se však o obecný/základní postup v jednotlivých situacích, nikoli o detailní popis konkrétních životních událostí. Navzdory tomu je každý z deseti teoretických okruhů doplněn o praktické příklady a dotazy, které se v praxi nejčastěji vyskytují.

Všechny okruhy začínají zákonnou úpravou institutu s odkazy na příslušné zákony, které se na danou oblast vztahují. Dále jsou uvedeny instituce, které se danou problematikou zabývají. Následuje teoretické vymezení okruhu. Teorie je koncipována od jednoduššího ke složitějšímu. Nejprve je vymezen institut jako takový, jeho charakteristické znaky a odlišnosti od souvisejících institutů, dále následují složitější případy a výjimky z výše uvedených pravidel. Každý okruh končí dotazy, které se v praxi nejčastěji vyskytují s uvedením možných řešení.

Obsah orientační pomůcky

V orientační příručce jsou upraveny následující tematické okruhy:

- Manželství - pojem, vznik
- Způsoby zániku manželství
- Určování a popírání mateřství a otcovství
- Rodičovská odpovědnost
- Vyživovací povinnost – pojem, druhy, výživné mezi rodiči a dětmi, předky a potomky
- Vyživovací povinnost mezi manžely, rozvedeného manžela, nároky neprovdané matky, nesezdané soužití
- Pěstounská péče
- Osvojení
- Rodičovská práva – nakládání s majetkem nezletilého
- Ústavní péče a péče jiné osoby, OSPOD

2. Obsah

1.Koncept orientační pomůcky	2
2.Obsah.....	3
3.Manželství - pojem, vznik	4
4.Způsoby zániku manželství.....	8
5.Určování a popírání mateřství a otcovství	19
6.Rodičovská odpovědnost	24
7.Vyživovací povinnost – pojem, druhy, výživné mezi rodiči a dětmi, předky a potomky.....	29
8.Vyživovací povinnost mezi manžely, rozvedeného manžela, nároky neprovdané matky, nesezdané soužití	37
9.Pěstounská péče.....	42
10.Osvojení.....	47
11.Rodičovská práva – nakládání s majetkem nezletilého.....	53
12.Ústavní péče a péče jiné osoby, OSPOD.....	58

3. Manželství - pojem, vznik

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění – část druhá § 655 - § 770 (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, v platném znění (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- Zákon č. 91/2012 Sb. o mezinárodním právu soukromém, v platném znění (dále jen ZMPS)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Manželství

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví (občanský) zákon (§ 655 NOZ). Jedná se o životní společenství muže a ženy. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Trvalost manželství je nezbytným atributem, který manželství odlišuje od poměrů přechodných. U trvalosti je důležitý úmysl stran (dokud nás smrt nerozdělí), není zde žádná minimální hranice. Hlavní účel je vymezen jako založení rodiny a řádná výchova dětí, i když účelem může být i důvod ekonomický, vzájemná sociální podpora ad.

Práva a povinnosti manželů

Platí zásada, že muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. O společných věcech rozhodují společně. Pokud se nedohodnou, může na návrh jednoho z nich rozhodnout soud. Práva a povinnosti manželů se dělí na osobní a majetková. Mezi majetková práva patří společné jmění (SJM).

Mezi osobní práva patří právo:

- žít spolu,
- být si věrni,
- vzájemně si pomáhat,
- vzájemně respektovat svou důstojnost,
- společně pečovat o děti,
- vytvářet zdravé rodinné prostředí.

Vznik manželství

Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle (řádné, opravdové) muže a ženy, kteří

hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství (§ 656 odst. 1 NOZ). Tyto osoby se nazývají snoubenci.

Sňateční obřad je veřejný a slavnostní, činí se v přítomnosti dvou svědků (§ 656 odst. 2 NOZ). Místo obřadu si stanovují snoubenci dle svého výběru (§ 663 odst. 1 NOZ). Snoubenci mají na výběr ze dvou forem sňatků, církevního a občanského (civilního).

O **občanský sňatek** se jedná tehdy, pokud projeví snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem veřejné moci (starostou, místostarostou, pověřeným členem zastupitelstva - § 11a zákona o matrikách) provádějícím sňateční obřad v přítomnosti matrikáře (§ 657 odst. 1 NOZ).

O **církevní sňatek** se jedná, pokud snoubenci projeví vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti (§ 657 odst. 2 NOZ). Orgánem oprávněné církve je osoba pověřená oprávněnou církví. Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností vede Ministerstvo kultury. Ne každá církev má oprávnění uzavírat sňatky, k tomu musí církev získat registraci II. stupně podle § 7 církevního zákona. Bez včasného předložení osvědčení manželství nevznikne, ale církev ho uznává, neboť tento sňatek se řídí církevními předpisy.

Státní dozor nad dodržováním zákonných podmínek pro uzavření manželství se u církevních sňatků řeší institutem **osvědčení** a informační povinnosti snoubenců (§ 666 NOZ). Osvědčení vydává příslušný matriční úřad. Snoubenci mají povinnost sdělit do 3 pracovních dní příslušnému matričnímu úřadu, že mezi nimi došlo k uzavření církevního sňatku.

K uzavření manželství dochází tak, že osoba jednající za orgán veřejné moci, (anebo osoba, která jedná za orgán oprávněné církve) položí snoubencům jako oddávající otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství. Kladnou odpověď vznikne manželství. Manželství vznikne i jinak (např. kývnutím, přituknutím skleničkou), je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňatečnou vůli. Výměna prstýnků i první manželský polibek jsou pro vznik manželství irelevantní. Manželství je uzavřeno v okamžiku vyjádření snoubence druhého v pořadí, pokud k němu došlo v přítomnosti oddávajícího a minimálně dvou svědků (§ 659 NOZ).

Podmínkou pro vznik manželství (u civilního i církevního sňatku) je souhlasný projev vůle obou snoubenců o tom, že vstupují do manželství (§ 656 NOZ). Svobodný je takový projev vůle, který je bez nátlaku. Úplný je takový projev vůle, který není nijak podmíněný a je jednoznačným vyjádřením vůle (nutné vyřčení slova „ano“).

Účast dvou svědků je povinná, ale pokud by nebyli sňatku přítomní, nezpůsobuje to neplatnost manželství, manželství by vzniklo i bez nich. Svědek je svědkem právního jednání snoubenců, tj. souhlasného projevu vůle snoubenců vstoupit do manželství. Nejedná se o svědky ženicha a nevěsty, mohou to být i zcela neznámé osoby, neboť jména svědků a jejich identifikace se napíše do oddacího listu.

Dostaví-li se snoubenci ve stavu podnapilém (nebo pod vlivem jiné omamné nebo psychotropní látky), měl by být obřad odložen na pozdější dobu. Dostaví-li se hosti v podnapilém stavu, měli by být vyvedeni. Jestliže jeden ze snoubenců řekne ne, nebo nevím, oddávající znovu položí otázku. Pokud dostane druhou zápornou odpověď, pak oddávající ukončí obřad a manželství nevznikne.

Při sňatečním obřadu snoubenci prohlásí, že

- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným,
- si oba svá příjmení ponechají, nebo
- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení.

Pokud si snoubenci svá dosavadní příjmení ponechají, prohlásí při sňatečním obřadu, které z jejich příjmení bude příjmením jejich společných dětí. Manželé mohou i později učinit prohlášení orgánu veřejné moci, že se dohodli na společném příjmení jednoho z nich (§ 660 NOZ).

Způsobilost uzavřít manželství má každý, pokud mu nebrání zákonná překážka (§ 671 NOZ). Manželství

nemůže uzavřít

- nezletilý, který není plně svéprávný (výjimečně může povolit soud, pokud je snoubenci minimálně 16 let a má pro to důležité důvody, kupříkladu čeká dítě),
- osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena,
- osoba, která již dříve uzavřela manželství, vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí a toto manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek trvá,
- předci a potomci, sourozenci a osoby, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením,
- poručník a poručenec, dítě a osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno a pěstoun a svěřené dítě (§ 672 – 676 NOZ).

DOTAZY

1. Mohu se oddat před kteroukoli církví?

Ne, oddávat mohou pouze oprávněné církve. Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností vede Ministerstvo kultury. Oprávněnou církví je církev, která má oprávnění uzavírat sňatky, tj., má registraci II. stupně podle § 7 církevního zákona. Seznam těchto církví je obsažen v příloze církevního zákona. Oprávněnou církví je

- 1. Apoštolská církev
- 2. Bratrská jednota baptistů
- 3. Církev adventistů sedmého dne
- 4. Církev bratrská
- 5. Církev československá husitská
- 6. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
- 7. Církev řeckokatolická
- 8. Církev římskokatolická
- 9. Českobratrská církev evangelická
- 10. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
- 11. Evangelická církev metodistická
- 12. Federace židovských obcí v České republice
- 13. Jednota bratrská
- 14. Křesťanské sbory
- 15. Luterská evangelická církev a. v. v České republice
- 16. Náboženská společnost českých unitářů
- 17. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
- 18. Novoapoštolská církev v České republice
- 19. Pravoslavná církev v českých zemích

- 20. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
- 21. Starokatolická církev v České republice

2. Může mě oddat kamarád? Kdo je oddávající?

Oddávajícím nemůže být kdokoli, ale pouze orgánem veřejné moci, který koná občanský sňatečný obřad jednajícím prostřednictvím oprávněné osoby. Orgánem veřejné moci, který koná občanský sňatečný obřad je v podstatě kterýkoliv úřad, je-li tak stanoveno zákonem o obcích. Formou občanského sňatku lze uzavřít manželství před:

- starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města, které jsou matričním úřadem, a to pouze ve správním obvodu tohoto matričního úřadu,
- starostou nebo místostarostou obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města, které nejsou matričním úřadem, je-li jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu, a to pouze ve správním obvodu této obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst,
- primátorem hlavního města Prahy, náměstkem primátora hlavního města Prahy nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, jakož i před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního města nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města, a to pouze ve správním obvodu hlavního města Prahy nebo statutárního města.

3. Je vždy nezbytná přítomnost matrikáře k uzavření manželství?

Ne, manželství vznikne splněním zákonných podmínek, tj. svobodným a úplným souhlasným projevem vůle snoubenců, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství (§ 656 odst. 1 NOZ). Navíc manželství může, vzniknou i formou církevního sňatku, kde se matrikář vůbec nevyskytuje.

Dalším případem, kdy není přítomnost matrikáře nezbytně nutná je, pokud je život snoubence přímo ohrožen (§ 667 NOZ). V tomto případě může sňatečný obřad provést oddávající, a to na kterémkoli místě; to platí obdobně i pro církevní sňatek. Mimo území České republiky může sňatečný obřad provést také velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky rovněž velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

4. Jaká prohlášení snoubenci činí při uzavření manželství?

Snoubenci činí prohlášení ohledně svého příjmení, absence překážek uzavření manželství, zdravotního stavu, majetkových poměrů, bydlení a hmotného zajištění.

Snoubenci při sňatečném obřadu prohlásí, že

- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným,
- si oba svá příjmení ponechají, nebo
- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení (§ 660 NOZ).

Snoubenci při sňatečném obřadu uvedou, dříve než učiní sňatečný projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství (§ 665 NOZ).

5. Je možné uzavřít manželství v zahraničí? Jaké to má důsledky v České republice?

Ano, lze uzavřít manželství (a to formou civilního i církevního sňatku) v zahraničí před příslušným zahraničním úřadem nebo, ve výjimečných případech, (pouze civilní sňatky) před příslušným zastupitelským úřadem České republiky v zahraničí. Státní občan České republiky může mimo území republiky uzavřít manželství před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky (§ 668 NOZ). Je zde však stanovena povinnost následného zápisu do matriky v České republice.

Pro uzavření manželství je nutné předdodavkové řízení, které probíhá na matrice (ale není to správní řízení, řízení je upraveno v zákoně o matrikách). V případě církevního sňatku je skončeno vydáním osvědčením, v případě občanského sňatku jde o vyplnění formuláře, prohlášení o zdravotním stavu, dojde k domluvě na příjmení (buď si nechá každý svoje, anebo si můžou vzít příjmení obou, nebo příjmení jednoho z nich).

Po předdodavkovém řízení je možné vzít se i v zahraničí, ale je potřeba doložit výše zmíněné dokumenty, aby bylo manželství platné i v České republice, neboť způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem (§ 48 ZMPS).

V případě, že se snoubenci rozhodnou uzavřít manželství v zahraničí, je nejprve vhodné obrátit se na úřad, kde tak hodlají učinit, a to na odpovědného matričního úředníka. Jedná-li se o zastupitelský úřad České republiky, je nutné obrátit se na konzulárního pracovníka. Při uzavírání manželství před cizozemskými úřady se snoubenci řídí pokyny příslušných místních úřadů, u kterých také získají informaci, jaké doklady mají předložit za tímto účelem v souladu s právním řádem tohoto státu. V případě nutnosti zprostředkuje na žádost občana České republiky příslušný zastupitelský úřad České republiky vydání vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství.

Při uzavírání sňatku před cizozemskými úřady se řídí výše správních poplatků příslušnými předpisy dané země a bližší informaci v této věci poskytne příslušný cizozemský úřad. Správní poplatky související s uzavřením manželství na příslušném zastupitelském úřadě ČR v zahraničí činí 5000,- Kč, a to v souladu se sazebníkem konzulárních správních poplatků.

4. Způsoby zániku manželství

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále jen ZZŘ)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Způsoby zániku manželství

Právní úprava rozlišuje mezi zánikem manželství za života obou manželů a zánikem manželství smrtí nebo prohlášením za mrtvého. Dále můžeme dělit způsoby zániku manželství na (i) zánik ze zákona (změna pohlaví, smrt, prohlášení za mrtvého) nebo (ii) rozhodnutím soudu (rozvod, prohlášení manželství za neplatné). Současný český právní řád nepřipouští možnost, aby manželství zaniklo rozhodnutím jiného orgánu než soudu. Jakýkoli tzv. administrativní rozvod tak není přípustný.

Ať dojde k zániku manželství jakýmkoli způsobem, zaniká příbuzenský (rodinný) poměr mezi mužem a ženou (bývalými manželi) a členy jejich širší rodiny navzájem. Nezaniká však příbuzenský poměr k jejich společným dětem a jejich potomkům.

1) Zánik manželství smrtí jednoho z manželů

Smrt se prokazuje (i) **úmrtním listem** (veřejná listina), ten vydá matriční úřad místně příslušný podle místa úmrtí (nebo nalezení § 10 ZOM). Poskytovatel zdravotních služeb je povinen oznámit úmrtí příslušnému matričnímu úřadu do 3 pracovních dnů od prohlídky těla zemřelého, popřípadě od provedení pitvy na listu o prohlídce zemřelého (§ 21 odst. 3 ZOM).

Smrt se prokazuje (ii) **prohlášením manžela za mrtvého**, pokud je jisté vzhledem k události, že zemřel, ale nelze provést prohlídku těla zemřelého (§ 26 odst. 2 NOZ) kupříkladu v případě pádu letadla, požáru budovy aj. Za mrtvého lze prohlásit i člověka, u něhož lze mít důvodně za to, že zemřel (**domněnka smrti**). Před řízením o prohlášení za mrtvého může být osoba prohlášena za nezvěstnou. Řízení se zahajuje na návrh osoby, která na tom má právní zájem. Určí se den, který pravděpodobně nepřežil a toto je den jeho smrti. Tímto dnem také zaniká manželství či registrované partnerství. Pokud se poté zjistí, že osoba, která byla prohlášena za mrtvou je naživu, manželství či registrované partnerství se neobnovuje (§ 76 NOZ).

2) Zánik manželství změnou pohlaví (§ 29 NOZ)

O chirurgickém zákroku, který znemožní reprodukční funkce a přemění pohlavní orgány, vydá poskytovatel zdravotnických služeb potvrzení, ve kterém uvede den, kdy ke změně pohlaví došlo. Dodatečný záznam o změně pohlaví se do knihy narození provede na základě potvrzení vydaného poskytovatelem zdravotních služeb, který je povinen toto potvrzení oznámit matričnímu úřadu do 3 pracovních dnů ode dne provedení změny pohlaví (§ 17a ZOM). Dnem změny pohlaví zaniká manželství či registrované partnerství. Soud musí rozhodnout o výchově a výživě k nezletilým nesvéprávným dětem (a to i bez návrhu manželů).

3) Zánik manželství rozvodem (§ 755 NOZ)

Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení (§ 755 NOZ). Jediným zákonným důvodem rozvodu je existence kvalifikovaného rozvratu manželského soužití. Rozvrat je objektivní stav vztahů mezi manžely (nezjišťujeme vinu), pouze příčiny. Rozvrat musí být hluboký, trvalý a nenapravitelný, tzn. nelze očekávat obnovení soužití manželů. Předpokladem je, že manželé spolu nežijí, netvoří manželské společenství, ale mohou spolu bydlet, důležitý je subjektivní prvek, tedy to, zda spolu manželé tvoří pár, žijí spolu (§ 758 NOZ). V praxi hodně využívaný důvod k rozvodu „nepřekonatelný odpor“ není zákonným důvodem, byť jej soudy mnohdy akceptují.

Účastníky řízení o rozvod jsou manželé (§ 385 ZZŘ). Strany nejsou označovány jako žalobce a žalovaný, nebo povinný a oprávněný, ale nazývají se manžel, manželka. Než je možné manželství rozvést, je potřeba, aby proběhlo řízení opatrovnické. Jedná se o samostatné řízení, které je nezávislé na rozvodovém řízení a probíhá odděleně od něj. Bez ukončení opatrovnického řízení není možné zahájit rozvodové řízení.

Pro řízení je příslušný soud, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů. Není-li takový soud, je příslušný obecný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení, a není-li ani takový soud (v případě, že podali společný návrh), je příslušný obecný soud manžela, který podal návrh na zahájení řízení. Existuje možnost společného návrhu, kdy se připojení se k návrhu považuje za společný návrh (§ 385 ZRS). Připojení se k návrhu je možné odvolat až do vyhlášení rozsudku soudu 1. Stupně. Toto je zásadní z toho důvodu, že na začátku rozvodového řízení mohli s rozvodem souhlasit oba manželé a později si to jeden z nich mohl rozmyslet. Touto změnou se z nesporného rozvodu stal sporný rozvod, což má důsledky v rozvodovém řízení (viz níže).

Variety rozvodového řízení:

1) Tzv. Sporný rozvod

Soud zjišťuje existenci rozvratu manželství, nezkoumá se zavinění – kdo zavinil rozpad vztahu, ale příčiny rozvratu manželství. Rozvrat musí být kvalifikovaný, tj. hluboký a trvalý. Řízení se zahajuje vždy pouze na návrh jednoho z manželů, který musí tvrdit a důkazy prokázat kvalifikovaný rozvrat. Vždy je nutné jednání a výsledky účastníků, probírají se důkazy a to i ty, které účastníci nepředložili. Náklady na soud nese každý z manželů své (soudní poplatek za podání návrhu je 2 000 Kč). Soudní jednání jsou veřejná, tzn., že na rozvodové řízení se může dostavit každý, kdo o něm ví. Nejde tak zabánit kupříkladu rodičům, kamarádům a jakýmkoli dalším třetím osobám, aby se řízení zúčastnily.

Pokud jsou v manželství nezletilé děti, pak musí před rozvodovým řízením proběhnout opatrovnické řízení

(řízení o péči nezletilých dětí), řízení o rozvod může začít až poté, co je rozhodnuto o dětech. SJM lze vypořádat už za trvání manželství, a to dohodou manželů, která bude s odkladným účinkem, tzn., že platnost dohody nastane až po právní moci rozvodu.

Sporný rozvod nastává vždy v případech, kdy:

- manželství trvá kratší dobu než jeden rok,
- manželé spolu nežijí kratší dobu než 6 měsíců,
- jeden manžel nesouhlasí s rozvodem,
- jeden manžel nesouhlasí s úpravou majetkových poměrů či společného bydlení, popřípadě s výživným rozvedeného manžela,
- jeden manžel nesouhlasí s úpravou poměrů k nezletilému nesvéprávnému dítěti.

Stačí, pokud je splněna byť i jen jedna podmínka a již není možné provést tzv. Nesporný rozvod.

2) Tzv. Nesporný rozvod

Hlavním rozdílem od sporného rozvodu je, že soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství, tzn., že se před soudem neprovádí důkazy (nepere se špinavé prádlo na veřejnosti). Soud ovšem zjišťuje, zda tvrzení manželů ohledně rozvratu a záměru dosáhnout rozvodu, jsou pravdivá. Soud musí nejprve schválit dohodu o dětech a dohodu o bydlení a případně i dohodu o výživě rozvedeného manžela, a až pak rozhodne o dětech. Upravují se poměry jen společných dětí, nebo dětí osvojených, ale ne dětí, které jsou z předchozího manželství, ale žijí s manžely, jež se chtějí rozvést. Veškeré dohody řešící poměry rozvádějících se manželů musí být úředně ověřeny.

K tomu, aby mohlo dojít k nespornému rozvodu, je nutné splnit všechny tyto podmínky:

- manželství trvalo déle než 1 rok,
- manželé spolu více než 6 měsíců nežijí,
- manželé se dohodli na úpravě poměrů k nezletilému nesvéprávnému dítěti (výchova, výživa) a soud tuto dohodu schválil,
- manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení a případné výživovací povinnosti rozvedeného manžela.

Na dohodách musí být úředně ověřené podpisy obou manželů. Úřední ověření podpisů provádí notáři, nebo pověřené osoby na pobočkách České pošty v odděleních CzechPointu po předložení občanského průkazu osoby, která žádá úřední ověření podpisu a zaplacení správního poplatku ve výši 27 Kč za ověření jednoho podpisu.

Tvrdozní klauzule, kvůli níž nelze manželství rozvést

Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu

- se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo
- se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let (§ 755 odst. 2 NOZ).

Následky rozvodu

Příjmení rozvedeného manžela

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do šesti měsíců po rozvodu manželství oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení. To platí i tehdy, hodlá-li manžel, který přijal příjmení druhého manžela s tím, že bude ke společnému příjmení připojovat své dosavadní příjmení, popřípadě první ze svých příjmení, užívat napříště jen své dřívější příjmení (§ 759 NOZ). Oznámením dochází ke změně příjmení, není za to správní poplatek, ale musí se učinit do 6 měsíců po rozvodu.

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela

Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů (§ 760 odst. 1 NOZ).

Při rozhodování o výživném nebo o jeho výši vezme soud zřetel, jak dlouho rozvedené manželství trvalo a jak dlouho je rozvedeno, jakož i zda:

- si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka,
- si rozvedený manžel mohl výživu zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem,
- se rozvedený manžel podílel za trvání manželství na péči o rodinnou domácnost,
- se rozvedený manžel nedopustil vůči bývalému manželu nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu, nebo
- je dán jiný obdobně závažný důvod (§ 760 odst. NOZ).

Rozsah vyživovací povinnosti a způsob poskytování výživného se řídí dohodou manželů nebo rozvedených manželů. Ujednají-li si manželé, že se výživné nahradí odbytným, zanikne právo rozvedeného manžela na výživné poskytnutím odbytného (§ 761 odst. 1 NOZ). Odbytné je jednorázová platba, po jejímž poskytnutí už nikdy nelze žalovat na výživné rozvedeného manžela, vyživovací povinnost jejím poskytnutím jednou pro vždy zanikne. Právo rozvedeného manžela na výživné zanikne i tehdy, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, nebo vstoupí-li do registrovaného partnerství (§ 763 NOZ).

Nedohodnou-li se manželé nebo rozvedení manželé o výživném, může manžel, který rozvrat manželství převážně nezapříčinil nebo s rozvodem nesouhlasil, a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, navrhnout, aby soud stanovil vyživovací povinnost bývalého manžela i v takovém rozsahu, který zajistí, aby rozvedení manželé měli v zásadě stejnou životní úroveň. Právo rozvedeného manžela na výživné lze v tomto případě považovat za důvodné jen po dobu okolnostem přiměřenou, nejdéle však po dobu tří let od rozvodu (§ 762 odst. 1 NOZ). Jedná se o tzv. sankční výživné, v praxi se nevyskytuje, jelikož je problém domáhat se stejné životní úrovně a prokazovat, že nic jeden z manželů nezapříčinil.

Majetkové povinnosti a práva rozvedených manželů

Zánikem manželství zaniká společné jmění manželů (SJM). Zanikne-li manželství smrtí manžela, posoudí se majetkové povinnosti a práva v rámci řízení o dědictví podle majetkového režimu, který existoval mezi manžely, popřípadě i podle pokynů, které učinil zemřelý manžel ještě za svého života ohledně svého majetku pro případ smrti. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, posoudí se jeho majetkové povinnosti a práva ke dni, který je v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uveden jako den jeho smrti. Zanikne-li manželství rozvodem - předpokládá se dohoda manželů o jejich majetkových poměrech. Pokud se manželé na svých majetkových poměrech nedohodnou, obrátí se na soud, který o nich rozhodne.

Bydlení manželů po zániku manželství rozvodem (§ 776 a násl. NOZ)

Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, nebo společné právo (nájemci, podnájemci, spoluvlastníci) a nedohodnou-li se, kdo bude v

domě nebo bytě dále bydlet, zruší soud na návrh jednoho z nich podle okolností případu dosavadní právo toho z rozvedených manželů, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil (§ 768 NOZ). Soud zároveň rozhodne o způsobu náhrady za ztrátu práva druhého manžela k domu nebo bytu. Při rozhodování soudu o tom, komu dům, nebo byt připadne, soud přihlídně zejména k tomu, kterému z rozvedených manželů byla svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali. Dále soud zpravidla přihlíží ke stanovisku pronajímatele bytu nebo domu, jsou-li manželé v nájmu nebo podnájmu.

Rozvedený manžel, který má dům nebo byt opustit, má právo tam bydlet, dokud mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení, ledaže mu v řízení náhrada nebyla přiznána. V případě, že rozvedenému manželovi náhrada nebyla přiznána, má právo v domě nebo bytě bydlet nejdéle jeden rok. Byla-li mu však svěřena péče o nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a o které manželé pečovali za trvání manželství, nebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije, může soud na návrh tohoto manžela založit v jeho prospěch právo bydlení.

Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé neměli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, popřípadě společné právo, a manželé, popřípadě rozvedení manželé se nedohodnou o dalším bydlení manžela, který má v domě nebo bytě pouze právo bydlet, popřípadě jiné právo, které je slabší než právo druhého manžela (vlastnictví vs. nájem), rozhodne soud na návrh manžela, který má k domu nebo bytu právo vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě výhradní právo nájemní nebo jiné závazkové právo, o povinnosti druhého manžela se vystěhovat (§ 769 NOZ).

Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé měli v domě nebo bytě právo bydlet, s tím, že jedno právo bylo odvozeno od druhého, má právo žádat vystěhování toho z rozvedených manželů, který měl jen právo odvozené, ten, kdo má k domu nebo bytu věcné nebo závazkové právo, od kterého bylo právo druhého z manželů bydlet přímo odvozeno (§ 770 NOZ).

DOTAZY

1. Jak podat návrh na rozvod a jak probíhá řízení o rozvod manželství?

Návrh na rozvod může podat jeden z manželů, nebo oba manželé společně, kdy je manžel k návrhu druhého manžela připojí. Podle toho zda s rozvodem souhlasí oba manželé, rozlišujeme sporný rozvod a nesporný rozvod.

Návrh na rozvod se v obou případech podává u věcně a místně příslušného soudu. Řízení o rozvod manželství bude vedeno okresním soudem, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště (§ 383 a násl. ZŘS). Za návrh na rozvod se platí soudní poplatek ve výši 2000 Kč. Soudní poplatek zaplatí ten z manželů, který podá návrh na rozvod. K návrhu se může druhý z manželů i po podání návrhu připojit, to znamená, že se sporný rozvod může změnit až do vynesení rozsudku o rozvodu manželství ze sporného rozvodu na nesporný.

K projednání věci soud nařídí jednání, na kterém vyslechne účastníky, tj. oba manžele. V případě nesporného rozvodu se mohou nechat manželé právně zastoupit, tzn., nemusí být řízení vůbec fyzicky přítomni a soud manželství při splnění podmínek uložených v § 757 NOZ manželství rozvede bez zjišťování příčin rozvratu. Pokud se však jedná o sporný rozvod, tedy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, a nedostaví-li se navrhovatel nebo oba manželé k jednání bez řádné omluvy, soud řízení zastaví, tzn., že k rozvodu nedojde.

2. Co potřebují manželé k podání návrhu na rozvod?

V návrhu na sporný rozvod manžel vylicí okolnosti svědčící o rozvratu manželství a uvede, v čem spatřuje příčiny rozvratu. V návrhu na nesporný rozvod postačí konstatování rozvratu a splnění všech zákonných podmínek uvedených v § 757 NOZ manželství rozvede bez zjišťování příčin rozvratu. Druhý manžel se k návrhu připojí.

K návrhu na nesporný rozvod potřebuje manžel, který návrh podal soudu doložit

- kopii oddacího listu,
- prohlášení o připojení se k návrhu druhého manžela s úředně ověřeným podpisem manžela, který se k návrhu na rozvod manželství připojuje,
- dohodu o úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a výživného pro dobu po rozvodu

s úředně ověřenými podpisy obou manželů,

- dohodu o úpravě poměrů společných nezletilých dětí pro dobu po rozvodu (jsou-li) s úředně ověřenými podpisy obou manželů.

K návrhu na sporný rozvod potřebuje manžel, který návrh podal soudu doložit kopii oddacího listu a důkazy prokazující kvalifikovaný rozvrat manželství. Kvalifikovaný rozvrat manželství se prokazuje prohlášením o trvalém, hlubokém a nenapravitelném rozvratu, kdy nelze očekávat obnovení soužití manželů. Předpokladem je, že manželé spolu nežijí, netvoří manželské společenství.

Jak vypadá návrh na nesporný rozvod?

Okresnímu soudu v Olomouci

třída Svobody 685/16

779 00 Olomouc

Manželka: Jana Davidová, rozená Hrušková, RČ 676017/0112 trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1152

Manžel: Jan David, RČ 710218/2569, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1153

Návrh na rozvod manželství

Dvojmo

Soudní poplatek 2000,- Kč vylepen v kolkových známkách

Přílohy:

- oddací list (kopie)
- prohlášení o připojení se k návrhu
- dohoda o úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a výživného pro dobu po rozvodu
- dohoda o úpravě poměrů obou nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

I.

Manželství jsme uzavřeli dne 13. 8. 2003 na Městském úřadu v Olomouci, oba jsme národnosti české, státní občanství ČR. U obou se jedná o první manželství, ze kterého se nám narodily dvě děti – syn Tomáš David nar. 1. 7. 2009 a dcera Monika Davidová, nar. 11. 8. 2006. Naše poslední společné bydliště bylo Olomouci 10, Nad Olšínami 1152.

Důkaz:

- výpověď účastníků
- oddací list
- rodné listy Tomáše a Moniky Davidových

II.

Manželství jsme uzavřeli po asi roční známosti. Po vzájemných neshodách se manžel odstěhoval ze společné domácnosti, a to v měsíci únoru 2014 ke své nové přítelkyni. Od té doby spolu nežijeme, a ani společně nehospodaříme.

S žalovaným jsme se vzájemně dohodli na vypořádání majetkových vztahů, pro dobu po rozvodu. Písemnou dohodu předkládáme v příloze.

Žalovaný se k návrhu na rozvod manželství svým písemným prohlášením výslovně připojuje.

Důkaz:

- výpověď účastníků

- smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů a společného bydlení na dobu po rozvodu manželství
- písemné prohlášení o připojení se k návrhu na zahájení řízení

III.

Nadále nemáme zájem na obnovení společného manželského soužití a jsme přesvědčeni, že naše manželství je trvale a hluboce rozvráceno a neplní svůj společenský účel, neboť jsme k sobě ztratili citový vztah.

IV.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti a s přihlédnutím k předloženým listinným důkazům mají oba účastníci za to, že jsou splněny podmínky uvedené v ust. § 757 zák. č. 89/2012 a navrhuji, aby po provedeném dokazování soud vydal tento

r o z s u d e k :

I. Manželství navrhovatelky, Jany Davidové rozené Hruškové a Jana Davida, uzavřené dne 13. 8. 2003 na Městském úřadu v Olomouci, se r o z v á d í .

II. Žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení.

V Olomouci dne 2. 11. 2014

Jana Davidová Jana Davidová (úředně ověřený podpis)

3. Jak vypadá připojení se k návrhu na nesporný rozvod?

P R O H L Á Š E N Í

podle ust. § 757 zák. č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

Já, níže podepsaný Jan David, 710218/0112, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšinami 1153

p r o h l a š u j i ,

že se připojuji k návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství, který podala moje manželka Jana Davidová.

V Olomouci dne 1. 11. 2014

Jan David Jan David (úředně ověřený podpis)

4. Jak vypadá dohoda o vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení?

Dnešního dne uzavřeli:

Manželka: Jana Davidová, rozená Hrušková, RČ 676017/0112 trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšinami 1152

Manžel: Jan David, RČ 710218/2569, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšinami 1153

tuto

smlouvu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení

I.

Strany této smlouvy, manželé Jana Davidová a Jan David, uzavřely manželství dne 13. 8. 2003 na Městském úřadu v Olomouci. Manželství doposud trvá.

Vzhledem ke skutečnosti, že Jana Davidová podala u okresního soudu v Olomouci návrh na rozvod manželství, dohodli se manželé Davidovi ve smyslu ustanovení § 757 občanského zákoníku na vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po rozvodu (na vypořádání společného jmění manželů), a dále na vypořádání práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu.

II.

Vypořádání společného jmění

Manželé prohlašují, že je společným jmění manželů mají manželé 3+1, kde v současné době žije manželka s dětmi, nacházející se na Nové Ulici čp. 123 v Olomouci, dále chatu nacházející se v obci Radíkov evidenční číslo 123. Manželé se dohodli, že předmětný byt případně manželce a předmětnou chatu si ponechá manžel.

Tyto movité věci se okamžikem právní moci rozhodnutí o rozvodu stran smlouvy stanou výlučným vlastnictvím Jany Davidové: věci tvořící vybavení domácnosti ve výše uvedeném bytě

Tyto movité věci se okamžikem právní moci rozhodnutí o rozvodu stran smlouvy stanou výlučným vlastnictvím Jana Davida: automobil tovární značky Audi zakoupený v roce 2012, evid. Zn. 123456.

Společné peněžní prostředky, které činí 13.000,- Kč a jsou uloženy na společném účtu č. 1800/567890 si manželé rozdělí rovným dílem.

Majetek, který není uveden výše, a který ke dni právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství stran náleží do společného jmění manželů, se stává výlučným vlastnictvím té strany, která jej měla ke dni právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství u sebe v držbě.

Strany prohlašují, že vůči Raiffeisenbank a.s. mají k dnešnímu dni dluh ve výši 1.350.000,- Kč (hypoteční úvěr) splácený v 10.000,- Kč splátkách měsíčně a vůči České spořitelně a.s. mají k dnešnímu dni dluh ve výši 375.000,- Kč (půjčka na pořízení automobilu). Ke svým dluhům jsou dále povinni společně a nerozdílně. Dohodou si upravili účast na vnitřních podílech v případě obou dluhů ve výši 20% ze strany manželky a 80% ze strany manžela.

III.

Jan David se zavazuje vyplatit Janě Davidové ze svých výlučných prostředků 100 000 Kč, a to do jednoho roku ode dne právní moci rozhodnutí o rozvodu stran této smlouvy.

IV.

Strany potvrzují a shodně prohlašují, že uzavřením této smlouvy jsou mezi sebou zcela vyrovnáni a nebudou vůči sobě uplatňovat jakákoliv další práva a pohledávky z důvodu budoucího zániku společného jmění manželů.

V.

Práva a povinnosti společného bydlení

Účastníci této smlouvy prohlašují, že spolu již více než šest měsíců nežijí, manžel Jan David se ze společné domácnosti odstěhoval v měsíci únoru 2014 ke své přítelkyni paní Janě Nové bytem Nad Olšínami 1153, Olomouc.

Manželé jsou spoluvlastníky nemovitosti – bytové jednotky v Olomouci, Nad Olšínami 1152, a dále nemovitosti- chaty nacházející se v obci Radíkov evidenční číslo 123.

S právní mocí rozsudku o rozvodu manželství stran této smlouvy zaniká Janu Davidovi vlastnické právo

k nemovitosti bytové jednotky v Olomouci, Nad Olšinami 1152, s čímž je srozuměn. Nadále nemůže k této nemovitosti uplatňovat žádná práva.

S právní mocí rozsudku o rozvodu manželství stran této smlouvy zaniká Janě Davidové vlastnické právo k nemovitosti – chytě nacházející se v obci Radíkov evidenční číslo 123. Nadále nemůže k této nemovitosti uplatňovat žádná práva.

V.

Tato smlouva nabývá účinnosti dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství účastníků této smlouvy.

VI.

Tato smlouva se vyhotovuje ve dvou stejnopisech, z nichž každý účastník obdrží po jednom vyhotovení.

V Olomouci, dne 1. listopadu 2014

Jana Davidová Jana Davidová (úředně ověřený podpis)

Jan David Jan David (úředně ověřený podpis)

5. Jak vypadá dohoda o vypořádání poměr k nezletilým dětem?

Okresnímu soudu v Olomouci

třída Svobody 685/16

779 00 Olomouc

Navrhovatelé:

Matka: Jana Davidová, rozená Hrušková, RČ 676017/0112 trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšinami 1152

Otec: Jan David, RČ 710218/2569, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšinami 1153

Ve věci péče o nezletilé: syna Tomáš David nar. 1. 7. 2009 a dcera Monika Davidová, nar. 11. 8. 2006, oba bytem: Olomouc 10, Nad Olšinami 1153

Návrh na zahájení řízení o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých syna Tomáš David nar. 1. 7. 2009 a dcery Monika Davidová, nar. 11. 8. 2006 pro dobu po rozvodu manželství jejich rodičů

počet stejnopisů: trojmo

přílohy:

- kopie oddacího listu rodičů
- kopie rodného listu nezletilých: Tomáše a Moniky Davidových
- doklady o příjmech rodičů

I.

Z manželství, které jsme uzavřeli dne 13. 8. 2003 na Městském úřadu v Olomouci, se narodili dne 11. 8. 2006 nezletilá dcera Monika Davidová, a dne 1. 7. 2009 nezletilý Tomáš David.

Důkazy:

- oddací list
- rodné listy Tomáše a Moniky Davidových

II.

Naše manželství je v současné době již pouze formálním svazkem a již nemáme zájem na jeho dalším trvání. Vzniklou situaci jsme se rozhodli řešit rozvodem manželství. Matka nezletilého hodlá podat žalobu na rozvod manželství dle § 757 občanského. Otec nezletilých s žalobou souhlasí a připojí se k ní.

Důkaz:

- výslech účastníků

III.

Vzhledem k tomu, že před rozhodnutím, kterým se rozvádí naše manželství, musí soud upravit naše práva a povinnosti k nezletilým Monice a Tomášovi Davidovým pro dobu po rozvodu, zejména určit, komu bude svěřen do výchovy a jak má každý z nás přispívat na jejich výživu, podáváme tento návrh. Po zvážení všech možností úpravy výchovy a výživy nezletilých Moniky a Tomáše Davidových pro dobu po rozvodu manželství jsme dospěli k následujícímu.

Nezletilé děti jsme po dobu trvání manželství vychovávali společně a i do budoucna máme zájem se na výchově společně podílet. Oba k tomu máme materiální i morální předpoklady. Měsíční čistý průměrný příjem činí u matky 20 000 Kč, u otce činí 35 000 Kč.

Žádný z manželů dosud nemá žádnou jinou vyživovací povinnost. Se zdravotním stavem Jany a Jana Davidových ani se zdravotním stavem nezletilých Moniky a Tomáše Davidových nejsou spojeny zvýšené výdaje. Po rozvodu bude matka vlastnit byt v Olomouci 10, Nad Olšínami 1152. Dohodli jsme se, že nezletilí Monika a Tomáš Davidovi, budou svěřeni do péče matky a otci k němu bude umožněn pravidelný přístup.

Důkazy:

- výslech účastníků řízení
- doklady o příjmech rodičů

V.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti navrhuje, aby soud po provedeném řízení schválil tuto

d o h o d u :

I. Soud svěřuje nezletilého syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a nezletilou dceru Moniku Davidovou, nar. 11. 8. 2006 pro dobu po rozvodu jejich rodičů do výchovy matky. Matka se zavazuje, že nebude bránit obvyklému telefonickému či jinému elektronickému kontaktu otce s nezletilými a pravidelně bude otce informovat o záležitostech týkajících se nezletilých (zejména o jejich zdravotním stavu a školním prospěchu).

II. Otec je oprávněn vzít si nezletilého syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dceru Moniku Davidovou, nar. 11. 8. 2006 každý druhý víkend do vlastní péče. Otec si nezletilé převezme v pátek v 9 hodin a matce ho předá v neděli v 18 hodin. Za první víkend v roce se považuje ten, na který připadá alespoň jeden den nového roku.

III. Otec je navíc oprávněn vzít si nezletilého syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dceru Moniku Davidovou, nar. 11. 8. 2006 do vlastní péče minimálně na pět týdnů v období letních prázdnin v době své dovolené, a to nejméně na dva týdny vcelku. Dobu své dovolené oznámí otec matce bez zbytečného odkladu poté, co mu bude určena zaměstnavatelem.

IV. Otec je dále oprávněn vzít si nezletilého syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dceru Moniku Davidovou, nar. 11. 8. 2006 do vlastní péče na dobu jarních školních prázdnin, což bude upřesněno nejpozději do 31. ledna příslušného roku. Dále je otec oprávněn vzít si nezletilé do vlastní péče v době Vánočních svátků od 25. 12. do 30. 12.

V. Matka nezletilých syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dcery Moniky Davidové, nar. 11. 8. 2006 na předání do péče otci vždy řádně připraví. Zejména je vhodně obleče.

VI. Nezletilý syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dceru Moniku Davidovou, nar. 11. 8. 2006 otec vždy převezme a také odevzdá v místě bydliště matky. Změní-li matka své bydliště, je povinna tuto skutečnost oznámit otci bez zbytečného odkladu.

VII. Matka se zavazuje v dostatečném předstihu otce informovat pro případ, kdyby se takto dohodnutý styk nemohl z objektivních důvodů uskutečnit. V této souvislosti se rodiče nezletilého zavazují dohodnout se na náhradní době styku otce s nezletilého.

VIII. Otec se zavazuje ode dne právní moci rozsudku o rozvodu přispívat na výživu nezletilých syna Tomáše Davida nar. 1. 7. 2009 a dcery Moniky Davidové, nar. 11. 8. 2006 částkou ve výši **8 000 Kč** měsíčně, splatnou předem vždy do 20. dne v měsíci, k rukám matky nezletilého.

IX. Žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení.

V Olomouci, dne 1. listopadu 2014

Jana Davidová Jana Davidová (úředně ověřený podpis)

Jan David Jan David (úředně ověřený podpis)

6. Máme nezletilé děti a chceme se rozvést, jak postupovat?

Před samotným rozvodem je nejprve třeba vyřešit, jak bude postaráno o nezletilé dítě, kdo jej bude mít v péči, jakým způsobem a v jaké výši na něj bude placeno výživné, u koho bude bydlet apod. Až poté, co je tato otázka vyřešena je možné manželství rozvést. Vždy je nelepší cestou se dohodnout, pokud to však není možné, rozhodne o těchto otázkách soud.

7. Jak se co nejrychleji/nejjednodušeji rozvést?

Nejjednodušší, nejrychlejší obecně nejlevnější variantou je tzv. nesporný rozvod. Zároveň se jedná o variantu, která nejméně naruší již tak rozvrácené rodinné vztahy, a to zejména v případech, kdy mají manželé společné děti. Vždy je totiž lepší se dohodnout, a zvolit uspořádání, které vyhovuje oběma manželům, než se před soudem dohadovat kdo za co může a probírat na veřejnost „špinavé prádlo.“

8. Co když manžel s rozvodem nesouhlasí?

Pokud jeden z manželů s návrhem na rozvod nesouhlasí, je nutné přistoupit k tzv. spornému rozvodu. Manžel, který se chce rozvést, podá k soudu návrh na rozvod, vyčká, než soud nařídí jednání a pak bude prokazovat, že došlo ke kvalifikovanému rozvratu manželství, kdy není možné obnovit manželské soužití. Při jednání pak soud rozhodne, zda se manželství rozvádí, či nikoliv.

9. Musíme si v rámci rozvodového řízení vypořádat SJM?

SJM zaniká právní mocí rozhodnutí soudu o rozvodu manželství. V případě, že manželé žádají o tzv. nesporný rozvod, musí být součástí návrhu i dohoda o úpravě majetkových poměrů manželů po rozvodu. V případě sporného rozvodu je možné SJM vypořádat až po rozvedení manželů. Pokud si manželé SJM nevypořádají, dojde k vypořádání SJM na základě zákonných pravidel (§ 741 NOZ)

V tomto případě platí, že se manželé nebo bývalí manželé vypořádali tak, že:

- hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá,
- ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné,

- ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné.

Nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak, použijí se pro vypořádání SJM tato zákonná pravidla (§ 742 NOZ):

- podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné,
- každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek,
- každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,
- přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí,
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost,
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.

Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

5. Určování a popírání mateřství a otcovství

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále jen ZZŘ)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Mateřství, určování a popírání mateřství

Zákon stanoví základní pravidlo, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (§ 775 NOZ). V případě tzv. genetického mateřství, kdy žena daruje jiné ženě vajíčko je toto dárcovství irelevantní, neboť matkou je vždy žena, která dítě porodila nehlédě na to, zda jí bylo darováno vajíčko jiné ženy. Je-li určeno mateřství, je možné určit pomocí jedné ze zákonných domněnek otcovství.

I mateřství lze popřít (např. tehdy, neporodila-li žena ve zdravotnickém zařízení a porod není nhlášen, při záměně dětí, nebo když se rodička prokáže cizím dokladem). Při popírání mateřství se přiměřeně použijí ustanovení o popírání otcovství. Je nutné prokázat, že žena zapsaná v matrice jako matka buď v danou dobu vůbec nerodila, anebo že tehdy porodila jiné dítě, než o které v řízení jde.

Určování otcovství

Otcovství se prokazuje na základě tří zákonných domněnek.

1) První domněnka otcovství – svědčící manželovi matky (§ 776 NOZ)

Podmínkou pro aplikaci této domněnky je narození dítěte v období od uzavření manželství do 300 dne po zániku manželství (nebo do 300 dne po prohlášení manžela za nezvěstného).

Stanoví se, že u znovu provdané ženy v této ochranné době je otcem dítěte manžel pozdější (jestliže pozdější manžel své otcovství úspěšně popře, bude první domněnka svědčit manželovi předchozímu, ale i on pak může otcovství popřít § 788 NOZ).

Tato domněnka vychází z pravděpodobnosti souladu právního, biologického a sociálního rodičovství (a též z požadavku, aby si byli manželé věrni § 687 odst. 2 NOZ). Nerozhoduje, zda spolu manželé žijí, zda manžel matky o těhotenství věděl, nebo zda dítě objektivně nemohl zplodit (např. z důvodu výkonu trestu, neplodnosti ad.).

Dal-li manžel souhlas k umělému oplodnění své ženy a dítě se narodí do manželství, či v ochranné době tří set dnů, za otce se považuje manžel matky. Zde nerozhoduje, zda byl použit genetický materiál manžela či dárce. Tuto domněnku lze vyvrátit na návrh matky, otce, či ze soudní povinnosti (§ 785 NOZ). **V době trvání první domněnky se nemůže uplatnit jiná domněnka.** Jedinou výjimkou je konverze první domněnky ve druhou (§ 777 NOZ), tedy případ souhlasného prohlášení tří stran (manžel/bývalý manžel + muž, který tvrdí, že je otec + matka).

Tato domněnka je doplněna o případ, kdy dojde k umělému oplodnění neprovdané matky (§ 778 NOZ). Zde se za otce považuje muž, který dal k umělému oplodnění souhlas (opět nezáleží na použitém genetickém materiálu). Jedná se o tzv. „první a půltou“ domněnku.

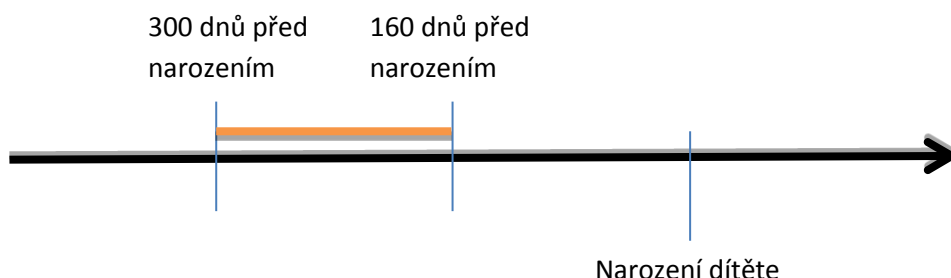
2) Druhá domněnka založená souhlasným prohlášením (§ 779 NOZ)

Nedojde-li k určení otcovství podle první popřípadě první a půlté domněnky, má se za to, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato. Prohlášení se činí osobně před soudem nebo před matričním úřadem. Činí-li prohlášení ten, kdo není plně svéprávný (typicky nezletilý), může je učinit pouze před soudem (§ 780 NOZ).

Prohlášení má odpovídat především biologické realitě, k přijetí cizího dítěte za vlastní má sloužit institut osvojení. Soud může z úřední povinnosti zahájit řízení o popření otcovství založeného druhou domněnkou, jestliže takto určený otec nemůže být otcem dítěte (§ 793 NOZ). K určení otcovství souhlasným prohlášením, které nemá oporu v biologické realitě, dochází z mnoha důvodů altruistických i ziskových, ale i proto, že muž byl uveden matkou dítěte v omyl.

3) Třetí domněnka – určení otcovství soudem při souloži v kritické době (§ 783 NOZ)

Tato domněnka stanoví, že otcem dítěte je muž, který s matkou dítěte souložil v kritické době (ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti - typicky není shodné DNA dítěte a otce).

Do kritické doby se nezapočítává den soulože, započítává se však den narození. Návrh na určení otcovství může podat matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem. Soud je povinen z úřední moci zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, to znamená, že může uložit muži povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu.

Popírání otcovství

1) popírání první domněnky manželem matky (§ 785 NOZ)

Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu. Toto právo má maximálně do 6 let dítěte a maximálně do 6 let ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost o otcovství k dítěti. Dozví-li se manžel o rozhodných skutečnostech po uplynutí 6 let, nemá to význam, neboť jeho právo popřít otcovství zaniklo (ledaže soud promine zmeškání lhůty na základě § 792 NOZ).

Tato domněnka se týká pouze manžela (bývalého manžela), jehož otcovství je založeno ze zákona na základě první domněnky. Návrh na popření otcovství podává otec k soudu. Nežije-li ani matka, ani dítě, nelze návrh podat (není vůči komu popírat). Popřel-li pozdější manžel své otcovství k dítěti matky znovu provdané, počíná 6 měsíční lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o rozhodnutí o popření otcovství pozdějšího manžela (§ 788 NOZ).

Řízení o popření otcovství lze zahájit pouze na návrh otce. Účastníky řízení jsou žena, která dítě porodila, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno (§ 416 odst. 1 ZŘS). Narodí-li se dítě mezi 160 dnem od uzavření manželství a 300 dnem po jeho zániku, pak lze popřít otcovství jen tehdy, je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte (např. otec s matkou nesouložil, protože byl ve vězení).

Narodí-li se dítě záhy po uzavření manželství (do 160 dnů od jeho uzavření) má otec privilegované postavení, jelikož stačí, když otcovství popře, dokazuje jen, že se dítě narodilo v této lhůtě. To neplatí, souložil-li s matkou dítěte v kritické době (období 300-160 dnů před narozením dítěte), anebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná.

popírání první domněnky matkou (§ 789 NOZ)

Matka může do 6 měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Návrh se podává proti manželovi matky a dítěti, a nežije-li jeden z nich, proti druhému.

popírání otcovství v případě umělého oplodnění (§ 787 NOZ)

Otcovství nelze popřít k dítěti narozenému v době mezi 160 dnem a 300 dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky, nebo se souhlasem jiného muže, když matka není vdaná, bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito.

To znamená, že otcovství k dítěti narozenému v důsledku umělého oplodnění se souhlasem manžela matky či jiného muže, za kterého není matka provdána, nelze popřít, pokud se dítě narodilo v kritické době (160-300 dnů od umělého oplodnění). Výjimkou je pouze situace, kdy otěhotněla matka dítěte jinak, než v důsledku umělého oplodnění. De facto je pro prokázání výjimky nutný důkaz o tom, že matka souložila s jiným mužem (pokud byl k oplodnění použit genetický materiál muže, který otcovství popírá, musí dokázat, že se jeho DNA neshoduje s DNA dítěte).

2) popírání druhé domněnky mužem (§ 790 NOZ)

Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může otcovství k dítěti popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte. Může tak učinit do šesti měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno. Nastává jen tehdy, je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte. Lhůta pro popření je stanovena do 6 měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno (dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve než 6 měsíců po jeho narození). Otec musí prokázat, že s matkou v rozhodné době nesouložil nebo že dítě nezplodil. Pokud není naživu ani dítě, ani matka, muž určený za otce dle druhé domněnky popěrné právo nemá, jelikož není vůči komu popírat.

popírání druhé domněnky matkou (§ 791 NOZ)

Matka dítěte může popřít, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Lhůta pro popření je stanovena do 6 měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno (dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve než 6 měsíců po jeho narození). Matka musí tvrdit a

prokázat, že je vyloučeno, že matrikový otec dítě zplodil.

prominutí zmeškání lhůty soudem (§ 792 NOZ)

Soud i může z vlastní iniciativy zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem. Tato situace nastane, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek (musí být splněny obě podmínky).

Je zde zájem ve sladění právního, sociálního a biologického rodičovství v situaci, kdy to bude dítěti prospěšné (zájem dítěte). Zájem rodičů je irelevantní. Zájem dítěte převažuje nad zájmem matrikového otce např. tehdy, věděl-li manžel matky již v době před narozením dítěte, že dítě nemohl zplodit, a přesto své otcovství bez vážných důvodů nepopíral. Dle tohoto ustanovení může soud, je-li podán opožděný návrh na popření otcovství, do 4 měsíců zmeškání lhůty prominout i bez návrhu (§ 425 ZŘS NOZ).

K zahájení řízení o popření otcovství soudem (§ 793 NOZ) může dojít za současného splnění tří podmínek:

- k určení otcovství došlo dle druhé domněnky,
- vyžaduje to zřejmý zájem dítěte,
- mají být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva.

Zřejmý zájem dítěte lze spatřovat např. v tom, když k souhlasnému prohlášení došlo, aby byl obejit režim stanovený pro mezinárodní adopci, hrozí-li zavlčení dítěte do ciziny. Není však možné zahájit řízení o popření otcovství z úřední povinnosti, tedy bez návrhu matky nebo otce, v případě první domněnky (§ 776 NOZ), a to ani, když bylo manželství uzavřeno tzv. naoko, za účelem legalizace pobytu či získání státního občanství nebo jiné výhody.

DOTAZY

1. Jak podat návrh na určení otcovství?

Okresnímu soudu v Olomouci

třída Svobody 685/16

779 00 Olomouc

Navrhovatelé:

Žalobkyně: Jana Davidová, rozená Hrušková, RČ 676017/0112 trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1152

Žalovaný: Jan David, RČ 710218/2569, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1153

Ve věci: určení otcovství k nezletilému synovi Tomáši Davidovi nar. 1. 8. 2006, bytem: Olomouc 10, Nad Olšínami 1153

ŽALOBA NA URČENÍ OTCOVSTVÍ

I.

S Žalobcem jsme se seznámili na festivalu Colors of Ostrava dne 13. 8. 2003 a od té doby se intimně stýkali. Od roku 2004 do konce roku 2005 jsme spolu sdíleli společnou domácnost na adrese Olomouc 10, Nad Olšínami 1153. V lednu 2006 se Žalovaný z domácnosti odstěhoval. Od té doby jsme se intimně ani jinak nestýkali.

Důkazy:

- Výslech vlastníka bytu na adrese Olomouc 10, Nad Olšínami 1153 pana Jana Kopečka a soudů manželů Veverkových, všichni bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1153
- Výslech účastníků

II.

Na konci roku 2005 jsem zjistila, že jsme těhotná, když jsme toto oznámila Žalovanému a sdělila mu, že se stane otcem, reagoval na to Žalovaný tak, že se se mnou přestal stýkat a v lednu 2006 ze společné domácnosti odstěhoval. K otcovství se nevyjadřoval. Není však pochyb o tom, že Žalovaný je otcem, jelikož jsme se od roku 2004 s nikým jiným intimně nestýkala. Dne 1. 8. 2006 se narodil nezletilý Tomáš David.

Důkazy:

- rodný list Tomáše Davida

III.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti navrhuje, aby soud vydal tento rozsudek:

- I. Žalovaný Jan David, RČ 710218/2569, trvale bytem Olomouc 10, Nad Olšínami 1153 je otec nezletilého Tomáše Davida nar. 1. 8. 2006, bytem: Olomouc 10, Nad Olšínami 1153.
- II. Soud svěřuje nezletilého syna Tomáše Davida nar. 1. 8. 2006 do výchovy Žalobkyně.
- III. Žalovaný je povinen přispívat na výživu svého nezletilého syna Tomáše Davida částkou 4,500,00 Kč měsíčně. Tato částka je splatná do 15 dne téhož kalendářního měsíce k rukám Žalobkyně a to počínaje dnem narození nezletilého tj. dne 1. 8. 2006.
- IV. IX. Žalovaný je povinen uhradit Žalobkyni náklady řízení.

V Olomouci, dne 1. 4. 2007

2. Jak probíhá soud ohledně určení (popření) otcovství?

K tomu, aby soud mohl určit (popřít) otcovství, je potřeba podat k soudu žalobu. Žaloba se podává u soudu nezletilého (dle jeho bydliště). Žalobu může podat jak matka, tak otec dítěte. Nutné je dodržet lhůty, do kdy lze otcovství určit. Rozlišuje se, zda se dítě narodilo za trvání manželství nebo mimo manželství. Narodilo-li se dítě za trvání manželství, jsou lhůty k určení (popření) otcovství delší, než narodilo-li se mimo manželství.

Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které zpochybňují jeho otcovství, popřít otcovství k dítěti, které se narodilo jeho manželce. Lhůta je do šesti let od narození dítěte. (§ 785 odst. 1 NOZ).

Narodilo-li se dítě mimo manželství a otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením před matrikářem po narození dítěte, může muž nebo žena otcovství k dítěti popřít do šesti měsíců ode dne souhlasného prohlášení (§ 790 NOZ). Pokud otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením před narozením dítěte, může muž nebo žena otcovství k dítěti popřít do šesti měsíců od jeho narození (§ 790 NOZ).

Je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí uvedených lhůt, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžadují „zájem dítěte a veřejný pořádek“ (§ 792 NOZ).

Soud k určení (opření) otcovství zpravidla nejprve nařídí krevní testy, které jsou levnější, než testy DNA a mohou vyloučit manžela jako otce dítěte. Pokud testy podle krevních skupin určí manžela jako možného otce, přistoupí se k testům DNA. Ty se pohybují okolo 5000,-Kč. Tyto testy mohou být provedeny kdykoliv po

narození dítěte.

DNA testy otcovství pro soudní účely je akreditovaná zkouška otcovství nebo znalecký posudek. Oba dva dokumenty mají stejnou vypovídací hodnotu, oba dva jsou provedeny se vzorky, jejichž identita je ověřena. Soud zadává vždy znalecký posudek - formou usnesení o jmenování znalce ve věci určení otcovství. Naproti tomu občan - soukromá osoba - si může zadat levnější akreditovanou zkoušku otcovství. Pokud bude soud i přesto vyžadovat znalecký posudek, může si ji za poplatek nechat převést ve znalecký posudek. K tomu už není ze strany občana zapotřebí nic dalšího.

Otec dítěte může, odmítnou podrobit se odběru krve, nebo provedení testu DNA. V takovém případě může soud rozhodnout bez testu otcovství na základě posouzení jiných okolností (svědeckých výpovědí, lékařských zpráv apod.).

3. Jak (určit) popřít otcovství v případě, že jeden z rodičů je cizinec?

V případě, že je jeden z rodičů cizinec, bude postup s určováním (popíráním) otcovství (mateřství) probíhat stejně, jako v případě, kdy jsou oba z rodičů české národnosti. Pakliže by jeden z rodičů neovládal český jazyk, bude k řízení přizván tlumočník.

6. Rodičovská odpovědnost

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘ)

Institute

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Rodičovská odpovědnost

Jde o ustálený soubor práv a povinností, v minulosti označované pojmy jako rodičovská moc, rodičovská práva a povinnosti, rodičovská zodpovědnost.

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

- ochraně dítěte,
- udržování osobního styku s dítětem,
- zajišťování jeho výchovy a vzdělání,
- určení místa jeho bydliště,
- jeho zastupování a
- spravování jeho jmění (§ 858 NOZ).

Zasáhnout do rodičovské odpovědnosti může jen soud, rodičovskou odpovědnost nelze omezit smluvně. Jedinými přípustnými zásahy do rodičovské odpovědnosti jsou její pozastavení, omezení a zbavení rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost trvá od narození do nabytí plné zletilosti, popřípadě do rozhodnutí o osvojení. Nositeli rodičovské odpovědnosti jsou oba rodiče (bez ohledu na to, zda jsou sezdáni, zda spolu žijí) a to ve stejném rozsahu.

V otázkách rodičovské odpovědnosti rozhodují oba rodiče společně. Pokud hrozí nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout sám, ale má povinnost neprodleně sdělit tuto skutečnost druhému rodiči. Nedohodnou-li se rodiče ve významné záležitosti (neběžný léčebný zákrok, určení místa bydliště, volba vzdělání ad.) rozhodne o tomto soud. Výkon rodičovské odpovědnosti je limitován tím, zda je rodič plně svéprávný (dosažení potřebného věku, přiznání svéprávnosti, není omezen na svéprávnosti pro duševní poruchu).

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud. Součástí rodičovské odpovědnosti je i povinnost dítěte dbát svých rodičů (§ 857 NOZ). Dokud se dítě nestane plně svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku a dítě je povinno se těmto opatřením podřídít.

Přiměřeným výchovným opatřením bude u malých dětí kupříkladu zákaz koukání na televizi, když zlobí, u mladistvých zákaz hraní počítačových her. Rozhodně se nejedná o fyzické tresty či šikanózní zacházení snižující důstojnost dítěte (neposkytnutí stravy, zákaz hraní si s kamarády, zamykání dětí v jejich pokoji či sklepě apod.) Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte! Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině. Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte (§ 884 NOZ).

Zákon výslovně normuje povinnost soudu sdělit dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit, pokud soud rozhoduje ve věci, která se dotýká zájmu dítěte, typicky svěření do péče, omezení rodičovské odpovědnosti, rozvod rodičů apod. (§ 867 NOZ). Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. Pokud dítě odmítá sdělit soudu svůj názor, nikdo jej k tomu nemůže nutit. Dítě může svůj názor sdělit i přes osobu, které věří (kamarád, babička ad.).

Zákon předpokládá, že dítě starší 12 let je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento názor sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost. Čím je dítě starší, tím víc musí soud jeho názor brát v potaz. Dítě je tak s přibývajícím věkem stavěno do situace, kdy bude plně odpovědné za své rozhodnutí.

Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven (§ 868 NOZ odstavec 1 věta první). Nezletilý rodič tedy není plně svéprávný

- kvůli věku nebo
- omezení svéprávnosti z důvodu duševní poruchy.

Výkon rodičovské odpovědnosti je pozastaven, dokud nezletilý rodič nedosáhne 18 let nebo se neprovdá. Nezletilý rodič má právo pečovat osobně o dítě, osobně se o něj starat, ledaže by soud rozhodl jinak. Soud by výslovně musel osobní výkon práv nezletilého rodiče k dítěti omezit (§ 868 NOZ odstavec 1 věta druhá).

Soud může rozhodnout, že se výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, kterému brání ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost (výkon trestu odnětí svobody, odvykací kúra, operace aj.) **pozastavuje**, pokud se lze domnívat, že je toho třeba v souladu se zájmy dítěte (869 odst. 1 NOZ). Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti nemá vliv na plnění vyživovací povinnosti k dítěti (869 odst. 1 NOZ). To znamená, že i v případě, kdy je výkon rodičovské povinnosti pozastaven, je rodič povinen plnit vyživovací povinnost k dítěti a platit výživné.

Soud může rozhodnout, že omezí rodičovskou odpovědnost, nebo její výkon v případě, že rodič nevykonává svoji rodičovskou odpovědnost řádně. K omezení však může dojít pouze v případě, že to vyžaduje zájem dítěte. Pokud dojde k omezení rodičovské odpovědnosti, nebo jejího výkonu, musí soud vždy stanovit rozsah tohoto omezení (§ 870 NOZ).

Zbavení rodičovské odpovědnosti

Soud může rozhodnout, že rodiče, který

- zneužívá svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon, anebo
- svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon závažným způsobem zanedbává,

jeho rodičovské odpovědnosti zbaví (§ 871 odst. 1 NOZ). Soud vždy speciálně řeší, zda zde nejsou důvody pro zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče v případě, kdy tento rodič

- spáchal rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin,
- použil své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu,
- spáchal trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného jeho dítěte (§ 871 odst. 2 NOZ).

Před rozhodnutím soudu o omezení rodičovské odpovědnosti soud vždy posoudí, zda je vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem (§ 872 NOZ). Dojde-li ke zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva rodiči s přihlédnutím k zájmu dítěte. Zbavil-li soud rodiče rodičovské odpovědnosti, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv spojených s osobností dítěte, především práva dát souhlas k osvojení (§ 873 NOZ). Zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti ani její omezení však nemá vliv na jeho vyživovací povinnost k dítěti, která stále trvá (§ 874 NOZ).

Úprava styku s dítětem

Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte. Nelze rozhodnout o rozvodu, aniž by předtím proběhlo řízení o úpravě styku s dítětem. Pokud se rodiče na úpravě styku shodnou, může soud toto jejich rozhodnutí nerespektovat a nahradit je svým pouze tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům (§ 906 NOZ).

Soud se při rozhodování o tom, do jaké formy péče dítě svěří, řídí pravidly obsaženými v ustanovení § 907 odst. 2 a 3 NOZ. Současně soud rozhodne, pokud se rodiče nedomluví, i o výši výživného, které je povinen hradit rodič, který nemá dítě svěřeno do péče. V případě střídavé výchovy soud stanoví poměrně podle doby péče v měsíci oběma rodičům výživné.

Kritéria pro svěření dítěte do péče jsou zejména

- zájem dítěte,
- vztah dítěte ke každému z rodičů,
- vztah dítěte k sourozencům a prarodičům,
- osobnost dítěte, jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů,
- citová orientace a zázemí dítěte,
- výchovné schopnosti rodičů,
- stávající a očekávaná stálost výchovného prostředí,
- citové vazby dítěte k sourozencům a prarodičům, případně k dalším příbuzným i nepříbuzným

osobám.

Zájem dítěte je vždy stěžejním kritériem, zájem rodičů je vedlejší (§ 907 odst. 2 NOZ).

Soud vezme vždy v úvahu,

- kdo o dítě dosud řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu,
- u kterého z rodičů bude mít dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje,
- právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi,
- právo rodiče, kterému dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, schopnost rodiče dohodnout se na výchově s druhým rodičem (§ 907 odst. 3 NOZ).

Soud může svěřit dítě do jedné z těchto **forem výchovy**

- do péče jednoho z manželů (výlučná péče jednoho z rodičů),
- do střídavé péče obou rodičů,
- do společné péče (nutná dohoda rodičů, kdy se společnou péčí oba z nich souhlasí),
- do péče jiné osoby (pěstounská péče, svěřenectví, ústavní výchova), je-li to v zájmu dítěte, typicky oba rodiče jsou ve vězení, nebo mrtí, a není zde jiné vhodné osoby, která by se o dítě starala (§ 907 odst. 1 NOZ).

Rodič, jemuž dítě nebylo svěřeno do výchovy, má právo se s dítětem osobně stýkat. Stejně tak dítě má právo se s rodičem stýkat. Na rozsahu styku se buď domluví rodiče, nebo ho stanoví soud. Soud upraví styk také tehdy, pokud to vyžadují poměry v rodině. Soud také může, pokud je to v zájmu dítěte, styk omezit nebo zakázat (zejména v případech, kdy je pro dítě styk nepříjemný, nebo je pro ně traumatizující).

Primárně by úpravu styku s dítětem měli určit rodiče, pokud se však rodiče nejsou schopni dohodnout, kdy se bude rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič s dítětem stýkat, určí styk soud. Soud styk rodiče s dítětem upraví také tehdy, vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině. V odůvodněných případech může soud určit místo styku rodiče s dítětem (§ 891 NOZ). Je-li to nutné v zájmu dítěte, soud omezí právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakáže.

Pokud soud určuje styk, může určit také podmínky styku, zejména, místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk umožnit a v tomto směru s druhým rodičem spolupracovat (§ 888 NOZ). To znamená, že pokud jsou rodiče dohodnutí, že k předání dítěte bude docházet v bytě matky v 17:00, musí být dítě v tento čas v bytě matky nachystané k předání. Pakliže je dítě v tento čas v bytě matky, ale zrovna se šlo koupat, večerí či je jinak zaneprázdněné, nejedná se o splnění této povinnosti.

Brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči (§ 889 NOZ). To znamená, že pokud spolu nebudou rodiče spolupracovat, kupříkladu dítě nebude přichystané k předání, nebo se druhý rodič nedostaví včas, aby dítě převzal, může soud rozhodnout, že dítě svěří druhému rodiči, nebo jiné osobě.

Zákon přímo vyžaduje, aby se rodiče zdrželi všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. (§ 889 NOZ). Vztah k druhému rodiči bezpochyby naruší neustále zdůrazňování negativních stránek druhého rodiče typu: tatínek chodí vždycky pozdě, pro tatínka je důležitější práce, tatínek nemá čas, protože jej tráví se svou mladou přítelkyní. Výchovu dítěte bezpochyby naruší hádky, alkoholismus rodičů, časté střídání partnerů apod.

Zákon rovněž rodičům nařizuje sdělit si vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů (§ 890 NOZ). To znamená, že pokud je dítě nemocné, nebo utrpí úraz, musí si tuto skutečnost rodiče vzájemně sdělit. O stejný případ se

bude týkat, pokud se dítěti výrazněji zhorší prospěch, začne chodit za školu, bude šikanované, bude trpět depresemi apod.

DOTAZY

1. Jak řešit úpravy styku – soudně či dohodou?

Vždy je lepší řešit úpravu styku s dítětem dohodou rodičů. Pouze v případě, kdy toto není možné, a rodičům se nepodaří dosáhnout dohody, je nutné obrátit se na soud, aby o styku rodičů s dítětem rozhodl. Dále je možné, a v situacích, kdy je zde vůle rodičů, i vhodné pomoci o pomoc mediátora, který je schopen vést rodiče k vzájemné dohodě.

Soud upraví styk také tehdy, pokud to vyžadují poměry v rodině. Soud také může, pokud je to v zájmu dítěte, styk omezit nebo zakázat (zejména v případech, kdy je pro dítě styk nepříjemný, nebo je pro ně traumatizující).

Soud vezme vždy v úvahu, kdo o dítě dosud řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, u kterého z rodičů bude mít dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje, právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, právo rodiče, kterému dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, schopnost rodiče dohodnout se na výchově s druhým rodičem (§ 907 odst. 3 NOZ).

Soud může svěřit dítě do jedné z těchto forem výchovy do péče jednoho z manželů (výlučná péče jednoho z rodičů), do střídavé péče obou rodičů, do společné péče (nutná dohoda rodičů, kdy se společnou péčí oba z nich souhlasí), do péče jiné osoby (pěstounská péče, svěřenectví, ústavní výchova), je-li to v zájmu dítěte, typicky oba rodiče jsou ve vězení, nebo mrtí, a není zde jiné vhodné osoby, která by se o dítě starala (§ 907 odst. 1 NOZ).

I po svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů soudem mají rodičovskou odpovědnost rodiče oba. Rodič, který nemá dítě ve své péči, je omezen pouze v tom, že má k výchovnému vlivu na dítě stanovenou kratší dobu, tj. dobu styku. Má však i nadále právo požadovat po rodiči, který má dítě svěřeno do péče, výchovnou součinnost, tj. zejména informovat se na jeho zdravotní stav, školní prospěch i chování mimo školu, sledovat jeho řádnou výchovu, spolurozhodovat o budoucím povolání dítěte apod. Přitom platí, že rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů (tzv. informační povinnost). Rodič, který má dítě ve své péči, je povinen dítě na styk řádně připravit, styk řádně umožnit a v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

2. Jak do úpravy styku s dítětem zasahuje OSPOD?

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) sice nemá žádnou nařizovací pravomoc, pokud jde o vzájemné vztahy rodičů, řešení sporů mezi nimi apod., a stejně tak není v jeho moci zajistit vymahatelnost rodičovských práv jednoho z rodičů. Může však rodiči, který nerespektuje práva dítěte nebo druhého rodiče (např. na péči, na pravidelný styk), domluvit, poučit ho o právní úpravě a následcích jeho chování.

OSPOD může napomoci vyřešení problémů v rodině svojí sociální prací a v procesním postavení kolizního opatrovníka předáním svých poznatků o chování rodičů soudu. OSPOD může zahájit z vlastního podnětu nebo z podnětu jiné osoby (většinou rodiče) správní řízení a rozhodnout o uložení výchovného opatření. Výchovnými opatřeními jsou napomenutí, stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení, uložení povinnosti využít odborné poradenské pomoci nebo povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie.

OSPOD také může rodičům doporučit, aby využili odborné poradenské pomoci (např. podstoupili rodinnou terapii) k překonání problémů rodiny, může jim doporučit spolupráci např. s mediátorem. Jestliže rodiče této možnosti nevyužijí a nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, může jim OSPOD správním rozhodnutím uložit povinnost, aby odborné poradenské pomoci využili, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.

7. Vyživovací povinnost – pojem, druhy, výživné mezi rodiči a dětmi, předky a potomky

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále jen ZZŘ)
- Zákon č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích, v platném znění (dále jen ZOSP)
- Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, v platném znění (dále jen trestní zákoník)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud
- Policie České republiky

Teorie

Výživné a vyživovací povinnost

Pojmem výživné se rozumí zabezpečování a úhrada osobních potřeb mezi subjekty rodinněprávních vztahů. Nejedná se tedy pouze o zajišťování výživy ve vlastním slova smyslu, ale i uspokojování ostatních hmotných a kulturních potřeb. Vyživovací povinnost vzniká ze zákona, za splnění zákonem stanovených podmínek. O zákonných nárocích obecně platí, že se nelze vzdát jejich uplatnění dohodou. Předmětem vyživovací povinnosti je vždy plnění výživného. Výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak. Výživné lze obecně přiznat ode dne zahájení soudního řízení (neplatí v případě výživného na děti a nároky neprovdané matky, kdy lze výživné přiznat i zpětně).

Občanský zákoník upravuje tyto druhy vyživovací povinnosti

- vyživovací povinnost mezi manžely,
- vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely,
- vyživovací povinnost mezi předky a potomky,
- vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi,
- výživné a úhrada některých nákladů neprovdané matce a těhotné ženě.

Terminologicky můžeme rozlišovat pojem výživné, kdy je myšlena konkrétní dávka (konkrétní hodnota), kterou poskytuje povinný subjekt oprávněnému subjektu a vyživovací povinnost, kterou je myšlena povinnost vyživovat (v širším slova smyslu). Účelem výživného je zabezpečení a úhrada všech odůvodněných potřeb oprávněného subjektu, nemá spotřební charakter. Výživné nemá hradit jen stravné toho subjektu, ale všechny jeho odůvodněné potřeby – potřeby na bydlení, stravování, kulturní život, vzdělání, péče o zdraví ad. Výživné může případně sloužit pro tvorbu úspor.

Rozhodování o výživném

Zásahy státu ať už v podobě soudní ingerence nebo vměšování se do rodiny by měly přicházet až v nejzazším případě a pokud to odůvodňují okolnosti té konkrétní situace. Ingerence soudu nastává vždy v řízeních, kde vystupuje nezletilé dítě (§ 466 ZZŘ), nebo je-li zde veřejný zájem na tom, aby byla řešena nefunkční situace v rodině. Co se týče výživného, preferuje se, aby se rodiče dohodli, je preferována minimální ingerence státu (soudu, OSPOD).

Řízení o výživném připadá v úvahu pouze v případě,

- že se rodiče nedohodnou a není adekvátně zabezpečována nějaká z potřeb dítěte, kterou lze považovat za odůvodněnou,
- vždy předtím, než je manželství rozvedeno.

Před zahájením samotného rozvodového řízení musí být rozhodnuto mimo jiné i o výživném nezletilého dítěte.

Soud rozhodne tak, že

- schválí dohodu rodičů o výživném,
- schválí smír, pokud jde o sporné řízení,
- autoritativně rozhodne, pokud k dohodě mezi rodiči nedošlo.

Soud o výživném rozhoduje rozsudkem. Záleží na druhu vyživovacích povinností (kdo má vyživovací povinnost vůči komu) a poté se určí, jestli se řízení povede podle OSŘ anebo ZZŘ. Soud nejprve musí posoudit, jestli je zde nárok na výživné (jestli nárok trvá), poté mezi kým, od jakého okamžiku došlo ke změně poměrů odůvodňující zvýšení, snížení nebo zánik výživného, tzn. posouzení nároku. Teprve poté, co soud posoudí nárok, určuje rozsah povinnosti, tedy to, v jaké výši má být výživné poskytováno.

Nárok lze přiznat ode dne zahájení soudního řízení s výjimkou výživného na děti (zletilé i nezletilé), kdy je možné výživné žádat a přiznat až 3 roky zpětně ode dne zahájení řízení. Další výjimkou je výživné pro neprovdanou matku a náklady spojené s porodem a těhotenstvím, kdy toto výživné (včetně nákladů) lze žádat a přiznat maximálně 2 roky zpětně od porodu.

Výše výživného nemusí být v čase neměnná. Rozhodující je změna poměrů, pakliže se změní poměry, lze změnit i rozhodnutí o výživném (zvýšit, snížit, přiznat, zrušit). Hovoří se o takzvané **elasticitě výživného**. Pokud vyživovací povinnost v nějakém okamžiku zanikne (např. dítě začne pracovat a vydělávat si), pak má pracovní úraz a není schopno se samo živit a je odkázáno znovu na rodiče, tak může nastat, že se vyživovací povinnost znovu obnoví. Např. u dítěte útlejšího věku dojde k tomu, že jeden z rodičů těžce onemocní a je upoután na lůžko v nemocnici, nemůže pracovat ani dítě objektivně vyživovat. Rodič se uzdraví a po 2 letech a začne znovu pracovat, poté jsou jeho schopnosti a majetkové poměry na takové výši, že může dítě opět zabezpečovat a vyživovací povinnost se zase obnoví.

U nezletilého dítěte platí, že spotřebované výživné se nevrací. Nevrací se ani výživné, které bylo plněno na měsíc dopředu, pokud dítě zemřelo. Spotřebu výživného není nutné prokazovat, výživné, které je jednou vyplacené, bude soud vždy považovat za spotřebované.

Konkurence vyživovacích povinností

Vzhledem k tomu, že je hodně druhů vyživovacích povinností a může nastat situace, kdy si některé vyživovací povinnosti mohou konkurovat, zákon řeší jejich pořadí. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti. Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit bližší příbuzní. Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.

Zákon výslovně řeší otázku započtení na výživné nezletilého dítěte. Pokud zde je nezletilé nesvéprávné dítě vůči němuž má někdo vyživovací povinnost, není možné započíst proti pohledávce na výživné žádnou pohledávku (§

1988 NOZ). Rodič nemůže dítěti říct, že mu dluží 20.000 Kč, a on mu má platit 20.000,- Kč výživné a tedy to započítá. Ostatní pohledávky výživného je možné započíst pouze dohodou obou stran, nelze provést jednostranné započtení bez souhlasu druhé strany (§ 1991 NOZ).

Právo na výživné se nepromlčuje, promlčují se však jednotlivé dávky. Pokud je zde dlužné výživné přiznané soudem je promlčecí doba jednotlivých dávek výživného 10 let (§ 640 NOZ). Pakliže není výživné přiznané soudem, ale platí se na základě dohody rodičů, nebo z jiného soukromoprávního titulu, pak se jedná o standardní opěťující se plnění a promlčecí doba ohledně jednotlivých splátek plyne 3 roky od splatnosti jednotlivých dávek (§ 642 NOZ). V případě výživného mezi manžely je speciální pravidlo, že promlčecí doba neběží, dokud manželství trvá (§ 646 NOZ).

Vyživovací povinnost **vzniká**

- spolu se vznikem rodinněprávního vztahu (např. uzavřením manželství, narozením dítěte, určením otcovství),
- poté, co zanikne vyživovací povinnost, která měla v rámci konkurence vyživovací povinnost přednost,
- z důvodu elasticity vyživovací povinnosti, tj. při znovuoobnovení vyživovací povinnosti.
- Vyživovací povinnost zaniká
- smrtí nebo prohlášením za mrtvého,
- získáním schopnosti sám se živit (v případě vyživovací povinnosti dětí),
- uplynutím doby (u neprovdané matky),
- neschopností výživné poskytovat,
- speciálními případy upravenými u jednotlivých druhů vyživovací povinnosti (např. uzavřením manželství).

Naopak vyživovací povinnost **nezaniká** (i) zásahem do rodičovské odpovědnosti (není její součástí) ani (ii) změnou pohlaví.

Rozsah vyživovací povinnosti neboli výši výživného, nelze dopředu přesně určit. V České republice nemáme žádné objektivně závazné tabulky a žádné vzorce, abychom v konkrétním případě určili konkrétní výši výživného. Existují pouze tzv. doporučující **tabulky Ministerstva spravedlnosti**, které ovšem nejsou stanoveny zákonem, takže by se o ně soud neměl při svém rozhodování opírat. V praxi se stává, že tyto tabulky soudy zohledňují.

Tabulka je udělaná pro standardní případy rodiny s jedním až dvěma dětmi, protože takovýchto rodin je v České republice nejvíce (kolem 95%). Výše výživného je stanovena jako procentuálního rozmezí z měsíčního čistého příjmu povinného rodiče. Další zásadou je, že rozmezí, které je v tabulce určeno, vždy odráží konkrétní situaci věku dítěte. Je však vždy třeba zohlednit

- mimořádné situace (např. postižené dítě, dítě, které vrcholově dělá nějaký sport apod.),
- odůvodněné potřeby oprávněného subjektu a jeho majetkové poměry,
- schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného subjektu.

Dále je třeba přihlídnout, zda pečuje osobně o oprávněného, jestli pečuje o rodinnou domácnost, zda povinný subjekt se svým majetkem nepodstupuje nepřiměřená rizika (nestará se s péčí řádného hospodáře).

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1.	0 - 5 let	11 – 15 %
2.	6 - 9 let	13 – 17 %
3.	10 - 14 let	15 – 19 %
4.	15 - 17 let	16 – 22 %
5.	18 a více let	19 – 25 %

Pokud se povinný subjekt vzdá výhodnějšího zaměstnání, nebo nepečuje o majetek tak, jak by měl, uloží soud vyživovací povinnost ve výši původního zaměstnání, nebo výši původního majetku. Zohledňuje se potencialita příjmů, tedy to, co by povinný měl, pokud by se nechoval nezodpovědně. Je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, odpovídá rozsah vyživovací povinnosti každé z nich poměru jejich majetkových poměrů, schopností a možností k majetkovým poměrům, schopnostem a možnostem ostatních.

Platí zásada, že životní poměry oprávněného a povinného subjektu mají být v zásadě rovné. Dítě zpravidla žaluje jenom toho rodiče, se kterým nebydlí, v tom případě se musí navrhnout důkazy k prokázání příjmů, musí se tvrdit potřeby, které má (prokazuje se nájemní smlouvou, kolik se platí za knížky, kolik stojí obědy v jídelně a kolik stojí doprava do školy a na kroužky, kolik se platí za koníčky dítěte). V případě nutnosti provést důkazy, je možné prolomit bankovního tajemství, tzn., je možné po bankách žádat, aby poskytly údaje o pohybech na účtech povinného subjektu.

Plnění výživného zpravidla probíhá v pravidelných dávkách, které jsou splatné na měsíc dopředu. Od tohoto základního pravidla je možné se odchýlit

- rozhodne-li tak soud,
- oprávněný subjekt se s povinným subjektem dohodne jinak,
- je-li tak stanoveno zákonem.

Zákon tak stanoví v případě **odbytného**, tj. jednorázové výplaty výživného, nebo v případě tzv. tezaurace, kdy se jedná o složení (celé) částky předem na zvláštní účet, z něhož se pak postupně vyplácí jednotlivé splátky výživného. Vyživovací povinnost je ovšem možné plnit i jinak, než v penězích, tj. naturálně, osobní péče. Dále je možné plnit v jiné, než české měně (USD, EUR, ad.) i v jiných časových intervalech (týdně, čtvrtletně).

O výživném vždy rozhoduje okresní soud, a to na místě, kde má nezletilý svůj soud (určuje se podle bydliště dítěte §467 ZZŘ) nebo kde má soud žalovaný (§ 84 OSŘ), není-li zde nezletilý. U výživného musíme rozlišovat, zda se jedná o žádost o výživné dle ZZŘ nebo o žádost rodiče podávanou dle OSŘ, tedy zda půjde o sporné řízení, nebo nesporné.

U **nesporného řízení** je možné výživné možné řešit i skrz institut předběžného opatření (§ 12 ZZŘ). Soud může zahájit řízení i bez návrhu (§ 12 odst. 3 ZZŘ). Nevýžaduje se jistota (§ 75b odst. 3 písm. a OSŘ). Navrhovatel se domáhá po odpůrci, aby platil výživné v nezbytné míře. Je ovšem nutné v předběžném opatření osvědčit skutečnosti, na nichž navrhovatel zakládá svůj nárok na vydání předběžného opatření. Soud o předběžném opatření musí rozhodnout bezodkladně, maximálně do 7 dnů. Řízení je osvobozeno od placení soudního poplatku (§ 11 odst. 1 písm. a) zákona o soudních poplatcích), osvobození se vztahuje i na předběžná opatření.

Nezletilé dítě je při řízení zastoupeno kolizním opatrovníkem, často jmenován OSPOD (§ 469 NOZ). OSPOD je Odbor sociálně právní ochrany dětí, jde o odbor obecního úřadu obce s rozšířenou působností, opatrovníkem je ustanovován Městský úřad, ten má procesní subjektivitu, pokud OSPOD podal návrh nebo podnět na zahájení řízení, může soud jmenovat opatrovníka jiného (jinou osobu nebo OSPOD)

U **sporného řízení** je nutné podat soudu návrh na zahájení řízení. Důležitý je zde petit, tedy to, čeho se žalobce domáhá. Určení výše požadovaného výživného, určení od kdy se výživné žádá, určení splatnost výživného, periodicita plnění popř. vyřešit dlužné výživné a případný úrok z prodlení. Zde je okamžik podání návrhu

důležitý pro přiznání nároku. Výživné lze přiznat pouze ode dne podání návrhu. Řízení o vzájemné výživné rodičů a dětí je osvobozeno od soudního poplatku (§ 11 odst. 1 písm. a), § 11 odst. 2 písm. c), f) zákona o soudních poplatcích). Osvobození se vztahuje i na předběžná opatření

Výživné mezi rodiči a dětmi a předky a potomky (§ 910 - § 914 NOZ)

Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti. Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit bližší příbuzní. Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků. Pořadí vyživovací povinnosti je následující:

- rodiče mají vůči dítěti povinnost před prarodiči a praprarodiči,
- bližší příbuzní před vzdálenějšími, a
- potomci před předky, nejde-li o poměr rodičů a dítěte.

Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit. Nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě. Zásadní podmínkou přiznání výživného je potřeba oprávněného, jeho neschopnost sám se o sebe (pokud jde o výživu) postarat. Je zde omezení pravidlem dobrých mravů. Zdá se být nezbytné výslovně stanovit, že za nemravnou nemá být považována žádost dítěte, učiněná přesto, že dítě má dostatečný majetek, avšak zisk z tohoto majetku spolu s příjmem, který svým vlastním přičiněním (zejména pracovní nebo jinou výdělečnou činností) nabývá, k výživě nestačí.

Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti (především subjektivní stránka), možnosti (okolnosti objektivní povahy (např. věk, zdravotní stav apod.) a majetkové poměry povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.

Dále je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí, přihlídne se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost. Je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, odpovídá rozsah vyživovací povinnosti každé z nich poměru jejich majetkových poměrů, schopností a možností k majetkovým poměrům, schopnostem a možnostem ostatních.

Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu. Neprokáže-li v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, osoba výživou povinná soudu řádně své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle jiného právního předpisu, platí, že průměrný měsíční příjem této osoby činí pětadvacetinásobek částky životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu.

Rozhoduje-li soud o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, a majetkové poměry osoby výživou povinné to připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu; poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte. O správě takto poskytnutých částek platí obecná pravidla o jmění dítěte. Jde-li o výživné i na úspory (§ 917 NOZ), je třeba mít za to, že se rodiče musejí dohodnout (jde o správu jmění dítěte) o zřízení účtu, na který budou peníze ukládány. Neučiní-li tak, mohou navrhnout, aby rozhodl soud, a neučiní-li ani toto, pak bude výživné (včetně úspor) plněno k rukám toho, komu bylo dítě svěřeno. Soud však může rozhodnout i bez návrhu.

Výživné lze obecně přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení, pro děti i za dobu nejdéle tří let zpět od tohoto dne. Změní-li se poměry, může soud změnit dohodu a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti. Dojde-li ke zrušení nebo snížení výživného za minulou dobu pro nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, spotřebované výživné se nevrací. Nevrací se ani dávka výživného, která na takové dítě byla splněna na měsíc dopředu, ale dítě před uplynutím měsíce zemřelo.

DOTAZY

1. Musí se vždy žádat o výživné u soudu?

Ne, rodiče se mohou na své vyživovací povinnosti k dítěti dohodnout. Stejně tak se může zletilé dítě s rodiči na výživném dohodnout. Soud rozhoduje o výživném pouze v případě, kdy k úpravě vyživovací povinnosti nedojde mezi těmito osobami dobrovolně.

V případě nezletilých dětí rozhodne soud o výchově a výživě dítěte i bez návrhu – to znamená, že je-li např. rozvedeno manželství, ze kterého vzešly nezletilé děti, soud automaticky projedná i svěřeni dítěte do péče a stanoví výši výživného, aniž by jeden z rodičů musel podat návrh na určení svěřeni do péče a určení výše výživného. Oproti tomu výživné (a jeho výši) zletilých potomků upravuje soud jen na návrh, a to návrh zletilého dítěte nebo jím zvoleného a zplnomocněného právního zástupce.

2. Jak se určí výše výživného?

Na výši výživného by se měli rodiče nejlépe samo dohodnout podle svým možností a schopností tak, aby jim situace finančně vyhovovala a zajistila uspokojení potřeb dítěte. Pokud mezi rodiči nevznikne dohoda o výši výživného, bude ji muset určit soud.

Rozhodnutí soudu bude vycházet z potřeb dítěte (např. mentálně postižené dítě potřebuje vyšší finanční prostředky pro uspokojení svých základních potřeb než dítě zdravé, mezi další potřeby jsou pak např. výdaje na zdraví potomka, školní potřeby, školní kroužky apod.). Soudní rozhodnutí bude dále vycházet ze schopností a možností rodiče, který má výživné platit. V neposlední řadě soud posuzuje schopnosti a možnosti rodiče, který bude mít dítě v péči, zajistit dítěti dostatečné uspokojování jeho potřeb.

Při posuzování schopností a možností rodiče platit výživné v určité výši nejsou rozhodné jím tvrzené výdělečné a majetkové poměry, ale jeho reálné výdělečné, popřípadě i majetkové poměry, dané mimo jiné jeho fyzickým stavem, nadáním, množstvím získaných vědomostí a pracovních zkušeností, manuální zručností, pracovními návyky a pracovními zkušenostmi, flexibilitou, nepříznivou situací na trhu práce, vysokou nezaměstnaností v regionu bydliště povinného a podobně.

Soud přihlíží k tomu, který z rodičů se o dítě převážně stará (kdo s ním dělá domácí úkoly, chodí k lékaři, na kroužky apod.) a který z rodičů pečuje o společnou domácnost. Při určování výše výživného pro nezletilé dítě není soud vázán navrhovanou výší, může tedy podle své úvahy snížit nebo zvýšit navrhované výživné dle svého uvážení. U zletilého potomka je soud vázán navrhovanou výší výživného, může jej pouze snížit.

Soud může za účelem určení výživného vyslechnout svědky, požadovat předložení výpisů z účtů povinného, kontaktovat jeho zaměstnavatele s dotazem na jeho příjmy a podobně. Odmítne-li rodič doložit své příjmy z podnikání, soud může předpokládat příjem 15t násobku životního minima.

Nepracuje-li rodič, pak soud zkoumá důvod, proč je rodič nezaměstnaný (např. zdravotní problémy a důvody, region s vysokou nezaměstnaností, rodič se práci vyhýbá a raději je závislý na sociálních dávkách). Pakliže soud dojde k tomu, že se rodič naschvál vzdal zaměstnání, nebo výhodnějšího zaměstnání, nebo nepracuje, ačkoli by mohl, pak toto zohlední při určování výše výživného a určí výživné ve výši, kterou by rodič platil, pokud by se zaměstnání nevzdal, nebo jej vykonával.

3. Lze změnit výši alimentů?

Pokud se změní majetkové poměry rodiče nebo dítěte, pak může soud změnit na návrh nebo i bez něj výši vyživovací povinnosti. Změnu výše výživného lze požadovat u nezletilého dítěte až tři roky zpětně, u zletilého dítěte ode dne podání návrhu.

Za změnu majetkových poměrů na straně rodiče lze považovat např. :

- změnu zdravotního stavu,
- změnu nebo ztrátu zaměstnání,
- získání majetku (např. restitucí, děděním, vlastní činností),

- vznik další vyživovací povinnosti (např. uzavřením manželství, narozením dalšího dítěte).

Za změnu majetkových poměrů na straně dítěte se považuje např.:

- vývoj dítěte (jak dítě roste a vyvíjí se, vznikají další a další požadavky na uspokojování jeho potřeb),
- přijetí dítěte do školy a s tím spojené náklady (např. školní potřeby, školní aktivity, kroužky, kurzy, školní výlety),
- nemoc nebo úraz,
- získání majetku,
- výdělečná činnost potomka.

4. Lze vymáhat výživné i zpětně, a pokud ano, do kdy?

V případě zletilých i nezletilých potomků je možné požádat soud, aby byla manželovi, který výživu dítěte v minulosti nezajišťoval, uložil povinnost doplatit výživné zpětně za předcházející tři roky, stejná je i promlčecí lhůta u soudně stanoveného výživného.

Promlčení nároku na výplatu dávek výživného znamená, že po uplynutí určité lhůty od doby, kdy nárok vznikl, se nárok stává nevymahatelným před soudem. Rodič, po kterém se žádá placení výživného, není po uplynutí této lhůty výživné platit. Promlčení nároku je nutné namítnout. To znamená, že i promlčený nárok lze žalovat před soudem, ale namítne-li strana žalovaná promlčení a soud shledá námitku oprávněnou, žaloba bude zamítnuta. Může jej však platit dobrovolně.

Vyživovací povinnost jako taková se nepromlčuje. Promlčuje se pouze právo na výplatu jednotlivých dávek opakujícího se plnění – tedy každé jednotlivé platby výživného. Promlčecí lhůta se počítá pro každou dávku výživného zvlášť a její délka je tři roky od doby, kdy měla být řádně vyplacena. Promlčecí lhůta se přerušuje buď podáním žaloby na zaplacení dlužné částky na rodiče, který výživné řádně neplatí, nebo dohodou o uznání závazku, kterou mezi sebou rodiče sepíší.

Jak soudní rozhodnutí na zaplacení dlužné částky výživného, tak písemná dohoda o uznání závazku mají podstatný dopad na promlčení přiznaného nároku, neboť se promlčecí lhůta prodlužuje ze tří let na deset let. Od okamžiku právní moci rozhodnutí nebo od data sepsání dohody o uznání závazku běží desetiletá promlčecí lhůta.

5. Jak a komu se platí výživné (alimenty)?

Výživné pro nezletilé dítě platí rodič tomu rodiči, který má dítě ve své péči. Výživné pro zletilého potomka je rodič povinen platit přímo zletilému potomkovi. Výživné se zpravidla platí měsíčně ke dni, který je uveden v rozsudku. Soud může určit, že část výživného je rodič povinen zasílat na spořicí účet dítěte (např. za situace, kdy má rodič velmi vysoké příjmy a potomek by nebyl schopen výživné spotřebovat a hrozilo by, že by ho užíval pro osobní potřebu rodič, který o dítě pečuje). Soud může rovněž rodiči stanovit jednorázovou částku pro určité období (např. pokud rodič plánuje vycestovat ze země na delší dobu). Výživné se zpravidla platí bezhotovostně na účet, lze však sjednat i jinou frekvenci i jiná způsob placení, záleží pouze na dohodě stran, popřípadě na rozhodnutí soudu.

6. Jsou rodiče povinni hradit výživné zletilému dítěti, které s nimi nebydlí?

Nabytí zletilosti dítěte neznamená automatický zánik vyživovací povinnosti rodičů k němu. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti trvá až do doby, než je dítě schopno se samo živit. Tato situace může nastat i po nabytí zletilosti (tj. dosažení věku 18 let) např. v případě dítěte těžce tělesně či mentálně postiženého, také v případě dítěte soustavně se připravujícího na své budoucí povolání studiem např. na první vysoké škole. Věk potomka se v tomto případě nepovažuje za rozhodnou skutečnost. Irelevantní je i skutečnost, zda dítě bydlí s jedním, nebo oběma rodiči, nebo zda bydlí u prarodičů, kamarádů, na koleji s parterem, či samo. Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti však zaniká sňatkem potomka, kdy je tato vyživovací povinnost nahrazena vyživovací povinností mezi manžely.

7. Počítá se do posuzovaných příjmů pro nárok na výživné pro nezletilé dítě i příjem partnera povinného rodiče?

Partner rozvedeného rodiče nemá k dítěti zákonnou vyživovací povinnost, proto se na placení výživného nemusí podílet. Do posuzovaných příjmů pro nárok na výživné pro nezletilé dítě se proto příjem partnera povinného rodiče nezapočítává. Stále však platí, že dítě má mít s rodičem stejnou životní úroveň. Pokud partner rodiče, který má k dítěti vyživovací povinnost, hradí tomuto rodiči nákladné dovolené, kupuje drahé dárky, ubytovává jej v luxusním bydlení a rodič s ním sdílí společnou domácnost a sám povinný rodič je nemajetný, je nasnadě, že soud k těmto poměrům při stanovení výživného přihlédne. Každý případ musí být posuzován jednotlivě, odpověď proto nelze obecně jednoznačně odpovědět.

8. Jak probíhá soudní řízení, při kterém se určí vyživovací povinnost rodičů vůči potomkům?

Jedná-li se o výživné pro nezletilé dítě, je místně příslušným soudem soud dle trvalého bydliště dítěte, jedná-li se o výživné pro zletilého potomka, příslušným je soud dle trvalého bydliště rodiče, proti kterému návrh směřuje.

Soud zahájí řízení buď na návrh, nebo i bez návrhu (tedy sám od sebe). V případě nezletilých dětí rozhodne soud o výchově a výživě dítěte i bez návrhu – to znamená, že je-li např. rozvedeno manželství, ze kterého vzešly nezletilé děti, soud automaticky projedná i svěření dítěte do péče a stanoví výši výživného, aniž by jeden z rodičů musel podat návrh na určení svěření do péče a určení výše výživného. Oproti tomu výživné (a jeho výši) zletilých potomků upravuje soud jen na návrh, a to návrh zletilého dítěte nebo jím zvoleného a zplnomocněného právního zástupce.

Za nezletilé dítě podává návrh rodič. Zletilý potomek (dítě starší 18 let) podává návrh sám. Návrh se podává ve třech kopiích. Pakliže se jedná o určení výživného na nezletilé dítě, musí soud určit nezletilému dítěti pro toto řízení opatrovníka, kterým je orgán sociálně právní ochrany dětí (reálně se bude řízení účastnit sociální pracovník z místního úřadu). Soud pošle jednu kopii návrhu opatrovníkovi a druhou povinnému rodiči k vyjádření.

Soud určí datum pro ústní jednání, kde bude zjišťovat všechny důležité skutečnosti pro určení, zda rodič má plnit vyživovací povinnost a v jaké výši, soud rozhodne a rozhodnutí zašle oběma rodičům i opatrovníkovi, event. zletilému dítěti. Od podání návrhu na určení výživného až do rozhodnutí o výživném může uplynout i relativně dlouhá doba (zpravidla 1 až 3 roky), proto je vhodné řešit tuto situaci podáním předběžného opatření (spolu s žalobou), kdy o předběžné opatření soud musí rozhodnout bez zbytečného odkladu, maximálně do sedmi dnů.

9. Jak postupovat v případě, kdy není výživné plněno dobrovolně?

Proti rodiči, který dobrovolně neplní svou vyživovací povinnost se lze bránit návrhem na nařízení exekuce nebo trestním oznámením (popřípadě obojím).

Trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku, je možné podat v případě, že dochází k neplacení výživného po dobu delší jak čtyř po sobě jdoucích měsíců. Samozřejmě, že v situaci, kdy je placena např. každá čtvrtá dávka výživného nebo pokud je výše výživného svévolně snížena povinným rodičem, je radno uvažovat o podání trestního oznámení o spáchání uvedeného trestného činu bez ohledu na to, že na první pohled není dodržena čtyřměsíční prodleva.

Pokud rodič úmyslně nebo z nedbalosti neplní svou vyživovací povinnost, dopouští se trestného činu zanedbání povinné výživy. Neplněním vyživovací povinnosti je situace, kdy rodič nevyplácí výživné nebo když vyplácí výživné v menší míře, než je dohodnuto, nebo určeno soudním rozhodnutím, popřípadě, pokud sice plní výživné v dohodnuté, nebo stanovené výši, ale hladí jej nepravdělně.

Rodič, který má dítě svěřené do péče, nebo zletilé dítě, mají tyto možnosti:

- vyzvat povinného rodiče k řádnému placení výživného,
- podat na Policii ČR trestní oznámení
- není-li výživné stanoveno soudem, pak podat návrh na určení vyživovací povinnosti,

- je-li již výživné určeno soudem, pak podat návrh na výkon rozhodnutí nebo návrh na nařízení exekuce.

Trestní oznámení kvůli neplacení výživného, alimentů je možné podat na kterékoli policejní stanici. Policie ČR oznámení prošetří, předá státnímu zástupci a ten podá k soudu obžalobu, na základě které proběhne soudní řízení, v rámci něhož se rozhodne o vině (vina spočívá v tom, že byl spáchán trestný čin zanedbání povinné výživy) a trestu. Povinný rodič má možnost vyhnout se odsouzení dobrovolným splacením dlužné částky ještě před vyhlášením rozsudku (jde o tzv. účinnou lítost).

Oproti tomu nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce je nuceným vymáháním dluhu (výkon rozhodnutí provádí soud, kdežto exekuci exekutor).

10. Kdy je možné přestat platit výživné?

O ukončení placení výživného může rozhodnout pouze soud, který zkoumá, zda je dítě schopno se uživit samo. Schopnost samostatně se uživit je u dítěte soudem zkoumáno v širších souvislostech, přičemž je nutné posoudit mnohé faktory, kdy ačkoliv případy na první pohled vypadají obdobně, skutkové okolnosti byly určitým způsobem rozličné, a proto došlo i k odlišnému rozhodnutí.

To, že dítě chodí na brigádu, automaticky neznamená, že je schopna samo se živit, tzn. nepotřebuje alimenty. Pokud dítě studuje vysokou školu, občas si přivydělává na brigádách a jezdí na zahraniční pobyty, nelze toto považovat za schopnost samo se živit, i když se to tak rodičům může zdát. Úvaha rodiče je nesprávná. Občasné brigády s ohledem na přípravu na budoucí povolání a s tím spojené zahraniční pobyty, které zlepšují předpoklady pro vzdělanost, nejsou důvodem pro neplacení výživného ze strany rodiče.

Pakliže dítě dostane darem byt, nebo jej (popřípadě jinou nemovitost) zdědí, neznamená to, že dítě má byt prodat, následně bude schopno se samostatně uživit a rodič již nebude povinen hradit výživné. Samotné darování bytu nezakládá domněnku, že dítě je schopno se samostatně živit a nelze po něm spravedlivě požadovat prodej bytu, jenž je v jeho vlastnictví.

Hranice věku 18 nebo 26 let není pro existenci vyživovací povinnosti absolutně podstatná, vychází se stále z otázky, zda je dítě schopno se uživit samo v souvislosti v daném případě s přípravou na budoucí povolání.

8. Vyživovací povinnost mezi manžely, rozvedeného manžela, nároky neprovdané matky, nesezdané soužití

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále jen ZZŘ)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Vyživovací povinnost mezi manžely § 697 NOZ

Manželé mají mít stejnou životní (hmotnou a kulturní) úroveň, to neplatí v případě, že mají rozdílné domácnosti s rozdílnými náklady (je třeba je vzít v úvahu). Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dítěte i

rodičů. Pokud manžel neplatí výživné dobrovolně, může soud stanovit výživné mezi manžely i za trvání manželství. Výživné nebude přiznáno, pokud by jeho plnění bylo v rozporu s dobrými mravy, např. půjde o nevěru.

Výživovací povinnost rozvedeného manžela

Není-li rozvedený manžel schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním, má vůči němu jeho bývalý manžel v přiměřeném rozsahu vyživovací povinnost, lze-li to na něm spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo skončení péče o společné dítě rozvedených manželů (§ 760 odst. 1 NOZ). Při rozhodování o výživném nebo o jeho výši vezme soud zřetel, jak dlouho rozvedené manželství trvalo a jak dlouho je rozvedeno, jakož i zda

- si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka (když měl možnost jít pracovat a nešel),
- si rozvedený manžel mohl výživu zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem (měl majetek a prohrál ho v ruletě),
- se rozvedený manžel podílel za trvání manželství na péči o rodinnou domácnost (chápáno jako zaměstnání),
- se rozvedený manžel nedopustil vůči bývalému manželu nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu, nebo
- je dán jiný obdobně závažný důvod (§ 760 odst. 2 NOZ).

Rozsah vyživovací povinnosti a způsob poskytování výživného se řídí dohodou manželů nebo rozvedených manželů; ujednájí-li si, že se výživné nahradí odbytným, zanikne právo rozvedeného manžela na výživné poskytnutím odbytného (§ 761 odst. 1 NOZ). **Odbyté** je jednorázová platba, vyplacením vyživovací povinnost jednou pro vždy zanikne, pak už nikdy nelze žalovat na výživné rozvedeného manžela. Nedohodnou-li se manželé nebo rozvedení manželé o výživném, může manžel, který rozvrátil manželství převážně nezapříčinil nebo s rozvodem nesouhlasil a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, navrhnout, aby soud stanovil vyživovací povinnost bývalého manžela i v takovém rozsahu, který zajistí, aby rozvedení manželé měli v zásadě stejnou životní úroveň.

Právo rozvedeného manžela na výživné lze v tomto případě považovat za důvodné jen po dobu okolnostem přiměřenou, nejdéle však po dobu tří let od rozvodu (§ 762 odst. 1 NOZ). Jedná se o tzv. sankční výživné, v praxi se nevyskytuje, neboť je problém domáhat se stejné životní úrovně, prokazovat, že nic druhý manžel nezapříčinil. Právo rozvedeného manžela na výživné zanikne, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, nebo vstoupí-li do registrovaného partnerství (§ 763 NOZ).

Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce (§ 920 NOZ)

Vztahuje se na situace, kdy není matka dítěte provdána za otce dítěte. V tomto případě jí poskytne otec dítěte výživu (1. nárok) po dobu dvou let od narození dítěte (promlčecí doba neběží od porodu, ale od skončení druhého roku po porodu) a přispěje jí v přiměřeném rozsahu na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem (2. nárok). Povinnost k úhradě nákladů spojených s těhotenstvím a porodem vznikne muži, jehož otcovství je pravděpodobné, i v případě, že se dítě nenarodí živé.

Soud může na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby částku potřebnou na výživu a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem poskytl předem. Soud může rovněž na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby předem poskytl částku potřebnou k zajištění výživy dítěte po dobu, po kterou by ženě náležela jako zaměstnankyni podle jiného právního předpisu mateřská dovolená. Výživné pro neprovdanou matku a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem lze přiznat i nazpět, nejdéle však dva roky ode dne porodu (§ 922 odst. 2 NOZ).

Nesezdané soužití

Jedná se o soužití muže a ženy, faktické soužití (druha a družky) nikde v zákoně to není upraveno, pojícím prvkem je často společné dítě. Chybí legální definice, obecné vymezení je, že se jedná se o muže a ženu, kteří spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady své potřeby.

Nesezdanému soužití je poskytována nižší právní ochrana, než manželství. Toto soužití přináší jisté nevýhody: daňové, důchodové, výživné, důchody, dávky sociálního zabezpečení, zdravotní informace, nemohou osvojit ani adoptovat dítě, majetek je považován za výlučné vlastnictví druha či družky nebo za spoluvlastnictví (neexistuje společné jmění) nesezdaným partnerům nenáleží vyživovací povinnost za dobu trvání vztahu ani po jeho zániku. U nesezdaných soužití žádná zákonná vyživovací povinnost není dána. Vzájemné vyživovací povinnost mezi nesezdanými páry by se dala řešit maximálně smlouvou o důchodu.

DOTAZY

1. Za jakých podmínek lze požádat manžela/rozvedeného manžela o výživné?

Rozvedený manžel má právo na výživné od bývalého manžela pouze ve výjimečných případech, kdy neschopnost rozvedeného manžela se živit má původ v manželství nebo s ním souvisí a s ohledem na věk, zdravotní stav v době rozvodu je vyživovací povinnost po bývalém manželovi spravedlivé požadovat (§ 760 NOZ).

Soud při rozhodování o výživném rozvedeného manžela bude brát zřetel na délku trvání manželství, dobu uplynulou od rozvodu, dále přihlédne k tomu, zda si rozvedený manžel neopatřil zaměstnání přes neexistenci závažného důvodu, zda si nemohl výživu zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem, zda se podílel na péči rodinnou domácnost a případně i jiné důvody. Potřebnému bývalému manželovi patří přiměřené výživné. Pro případ, že potřebnému manželovi byla rozvodem, který nezapříčinil, způsobena závažná újma, může soud rozhodnout, že mu patří výživné v takové výši, aby rozvedení manželé měli v zásadě stejnou životní úroveň, nejdéle však po dobu tří let po rozvodu.

Výši a rozsah výživného si manželé mohou dohodnout, případně i ve formě odbytného. Nedohodnou-li se, rozhodne na návrh rozvedeného manžela o výživném soud (§ 761 NOZ). Právo na výživné nevznikne, dopustil-li se potřebný manžel na druhém manželovi domácího násilí. Právo na výživné rozvedeného manžela zanikne uzavřením manželství nebo registrovaného partnerství potřebným manželem (§ 763 NOZ).

2. Jakou výši výživného může manželka od bývalého manžela žádat?

Zákon preferuje dohodu manželů, a to nejenom o jejím rozsahu, tj. konkrétní výši, ať už pravidelných splátek, případně o odbytném, ale i o způsobu poskytování výživného. Manželé, případně rozvedení manželé se tak mohou dohodnout i na výši pravidelných plateb výživného, které nemusí být vždy měsíční platbou. Také je možné uzavřít dohodu o tom, že výživné bude poskytováno jiným způsobem než plněním v penězích, např. může jít o plnění v naturáliích, případně umožnění užívání věci, která je ve vlastnictví druhého manžela.

Z dikce zákona rovněž vyplývá, že manželé by se mohli dohodnout i na částce výživného, která nebude odpovídat pojmu přiměřený rozsah. Může se tak jednat o částku, která by při soudním rozhodování mohla přesáhnout pojem přiměřené výživy ve smyslu ustálené judikatury soudu, který ve věci rozhoduje, ale může se jednat i o částku nižší. Nedohodnou-li se manželé na výši výživného, musí ji určit na návrh některého z manželů soud.

Soud by měl rozhodnout o přiměřeném výživném. Podle ustálené soudní praxe tento pojem neznamená pokrytí jen zcela nezbytných potřeb, ale i uspokojování dalších osobních potřeb. To však neznamená, že by rozvedený manžel měl právo na zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň, jako mají manželé, jejichž manželství trvá, ani právo na slušnou výživu, kterou jsou povinny svým rodičům zajistit děti. V každém případě jde o plnění rozsahově omezenější, než je obvyklé plnění, jehož by se mohl domáhat manžel za trvání manželství. Nejde však pouze o zajištění nezbytných potřeb.

3. Jak dlouho trvá vyživovací povinnost rozvedeného manžela?

Zákon výslovně stanoví, že právo rozvedeného manžela na výživné zanikne, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, nebo vstoupí-li do registrovaného partnerství (§ 763 NOZ).

Nebylo by spravedlivé, aby právo na výživné rozvedeného manžela přetrvávalo i v době, kdy již oprávněný manžel uzavřel nové manželství. Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi nemá charakter renty, ale slouží pouze k řešení důsledků zániku manželství. Je věcí oprávněného manžela, čemu „dá přednost“, zda zájmu na materiálním zajištění plynoucím z předchozího manželství nebo novým, snad spíše citovým vazbám. Dá-li manžel přednost novému statusovému poměru, nastupuje vzájemná vyživovací povinnost v rozsahu stejné životní úrovně v novém manželství.

K zániku vyživovací povinnosti manžela dochází rovněž v případě, kdy rozvedený manžel vstoupí do registrovaného partnerství, protože i partnerům vzniká navzájem vyživovací povinnost. Zákon výslovně nezmiňuje zánik vyživovací povinnosti v případě smrti povinného manžela. Nicméně zákonná vyživovací povinnost smrtí zaniká z povahy věci. Vyživovací povinnost na dědice povinného nepřechází.

4. Je možné žádat o výživné zpětně?

Výživné lze obecně přiznat ode dne zahájení soudního řízení. Výjimkou je pouze příkaz žádosti výživného na děti a nároky neprovdané matky, kdy lze výživné přiznat i zpětně.

V případě zletilých i nezletilých potomků je možné požádat soud, aby byla rodiči, který výživu dítěte v minulosti nezajišťoval, uložil povinnost doplatit výživné zpětně za předcházející tři roky, stejná je i promlčecí lhůta u soudně stanoveného výživného (§ 922 odst. 1 NOZ).

Výživné pro neprovdanou matku a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem lze přiznat i nazpět, nejdéle však dva roky ode dne porodu (§ 922 odst. 2 NOZ).

5. Jaké jsou právní nároky druhu/družky v případě rozchodu (bydlení, dluhy, společně pořízené věci)?

V případě rozchodu druhu/družky zákon žádné nároky nepřiznává. Neexistuje institut podobný společného jmění manželů, stejně tak není žádná obdobná vyživovací povinnost mezi druhem a družkou. Vzhledem k tomu, že mezi druhem a družkou neexistovalo žádné zákonné pouto manželství, není mezi nimi ani po rozchodu. Věci, které si druh s družkou koupili společně, jsou ve spoluvlastnictví. Mnohdy však bude velmi těžké spoluvlastnictví dokázat, jelikož na většinu věcí nebudou mít spoluvlastníci smlouvu o spoluvlastnictví. Typicky jeden věc koupí a zaplatí a používají ji spolu – věc je ve spoluvlastnictví z vůle obou spoluvlastníků. Při rozchodu však bude záležet především na vůli obou, jak se na společném rozdělení věcí dohodnou. Případné spory pak musí rozhodnout na návrh některého z nich soud.

Pakliže mají druh a družka společné dluhy, budou společnými spoludlužníky i nadále. Jejich rozchod na jejich dluhy nemá žádný vliv. Rozhodující se smlouva, která určuje povinné osoby. Kupříkladu společná hypotéka, nebo společný úvěr bude dále tížit oba dva. Pokud si však vzal úvěr pouze jeden druh a druhý z něj pouze společně těžil, bude povinným nadále pouze ten druh, na kterého je úvěr napsaný. Typicky, pokud si partner půjčil na nové vozidlo, ve kterém však jezdil společně s partnerkou, bude po rozchodu dlužníkem opět jen partner, i kdyby auto již neměli, nebo jej užívala pouze partnerka.

Stejná situace bude i v případě bydlení. Záleží pouze na smlouvě a dohodě partnerům, jak své poměry po rozchodu upraví. Zákon žádnému z partnerů neposkytuje ochranu před vystěhováním, nebo zrušením nájmu nebo podnájmu.

6. Jaké jsou právní nároky nesezdaného soužití ve vztahu k společným dětem (výchova, výživné, péče, práva a povinnosti rodičů)?

Pakliže jsou v nesezdaném soužití společné nezletilé děti a rodiče se na jejich výchově nedohodnou, je potřeba aby o této otázce rozhodl soud. Soud tak může učinit i bez návrhu, avšak zpravidla podává návrh ten rodič, který nesouhlasí s návrhem druhého z rodičů. Na základě podaného návrhu (žaloba o určení styku k nezletilému dítěti) pak bude soud rozhodovat, kdo se o dítě bude starat a v jakém rozsahu. Situace je obdobná, jako by se

jednalo o určení styku při rozvodu manželství.

Soud může svěřit dítě do jedné z těchto forem výchovy:

- do péče jednoho z rodičů (výlučná péče jednoho z rodičů),
- do střídavé péče obou rodičů,
- do společné péče obou rodičů (nutná dohoda rodičů, kdy se společnou péčí oba z nich souhlasí),
- do péče jiné osoby (pěstounská péče, svěřenectví, ústavní výchova), je-li to v zájmu dítěte, typicky oba rodiče jsou ve vězení, nebo mrtí, a není zde jiné vhodné osoby, která by se o dítě starala (§ 907 odst. 1 NOZ).

I po svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů soudem mají rodičovskou odpovědnost rodiče oba. Rodič, který nemá dítě ve své péči, je omezen pouze v tom, že má k výchovnému vlivu na dítě stanovenou kratší dobu, tj. dobu styku. Má však i nadále právo požadovat po rodiči, který má dítě svěřeno do péče, výchovnou součinnost, tj. zejména informovat se na jeho zdravotní stav, školní prospěch i chování mimo školu, sledovat jeho řádnou výchovu, spolurozhodovat o budoucím povolání dítěte apod. Přitom platí, že rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů (tzv. informační povinnost). Rodič, který má dítě ve své péči, je povinen dítě na styk řádně připravit, styk řádně umožnit a v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

7. Za jakých podmínek má neprovdaná matka nárok na výživné?

Ačkoliv mezi otcem dítěte a matkou dítěte, kteří nejsou manželé, neupravuje zákon takový katalog práv a povinností jako mezi manžely, přesto s ohledem právě na společné dítě tento poměr v majetkové sféře částečně zohledňuje.

Není rozhodné, zda spolu rodiče dítěte žijí v neformálním svazku či nikoliv. Cílem je především ochrana neprovdané matky ve smyslu ulehčení jejích „těžkostí“ spojených s těhotenstvím a porodem, resp. snaha po vyrovnání výdělkových možností matky, které klesly v souvislosti s těhotenstvím, porodem a péčí o novorozené dítě. Na věci nic nemění skutečnost, že matka před porodem nepracovala, byla s ohledem na věk a např. studium výživou závislá na svých rodičích apod.

Matka má vůči otci svého dítěte (určeného dle druhé či třetí domněnky), za kterého není provdána právo na

- výživu pro sebe
- úhradu svých nákladů spojených s těhotenstvím a porodem.

Základními předpoklady pro uplatnění institutu jsou:

- a) narození dítěte ženě, která není provdána za otce dítěte,
- b) určení otcovství souhlasným prohlášením matky a otce či soudní cestou

Je-li otcovství k dítěti určeno, má otec k dítěti vyživovací povinnost dle obecných ustanovení upravujících vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi v rozsahu stejné životní úrovně (§ 915 a násl. NOZ). Předpokladem pro vznik práva na výživu neprovdané matky však není tzv. stav odkázanosti na straně matky, tj. neschopnost vůbec se samostatně živit. Předpokladem není ani (dřívější) soužití s otcem dítěte, hlubší vazba apod.

8. Jakým způsobem žádá neprovdaná matka o přiznání výživného?

Pakliže není výživné plněno ze strany otce dítěte k neprovdané matce dobrovolně, musí matka podat žalobu

k soudu. Žalobu může podat pouze matka, jejíž mateřství skončilo porodem. Není rozhodné, zda se dítě narodilo živé či mrtvé. Žaloba musí směřovat proti otci dítěte, tj. muži, jehož otcovství bylo určeno na základě druhé (§ 779 NOZ) nebo třetí domněnky určování otcovství (§ 783 NOZ). Právo podle posuzovaného ustanovení nelze uplatnit proti manželu matky.

Soud je žalobou, kterou podává matka dítěte proti otci dítěte ve věci svých majetkových práv, vázán. V žalobě musí být uvedeno, čeho se oprávněná domáhá, v jaké výši ohledně jednotlivých titulů (výživné, úhrada nákladů) a od kdy, zda oprávněná požaduje některé částky uhradit jednorázově a jiné ve splátkách apod. Žaloba musí být doložena důkazy, tj. zejména rodným listem dítěte a doklady o výši vynaložených nákladů.

Žaloba musí být podána do dvou let od porodu (§ 922 odst. 2). Žaloba se podává k okresnímu soudu dle místa bydliště otce dítěte (žalovaného). Ve věci jedná a rozhoduje samosoudce. Soud rozhoduje ve věci samé rozsudkem, jímž přizná výši výživného.

9. Co je nutné doložit k návrhu na určení výživného neprovdané matky?

Návrh na určení výživného neprovdané matky musí být jako každá jiná žaloba doložena důkazy, tj. zejména rodným listem dítěte a doklady o výši vynaložených nákladů. Ostatní nutné důkazy (kupříkladu příjem otce) je soud schopen obstatat si před anebo během řízení.

10. Existuje časové omezení pro podání žádosti o přiznání výživného neprovdané matky?

Zákon stanoví, že matka dítěte smí požadovat od otce dítěte, za kterého není provdána, výživné pro sebe po dobu dvou let a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem i zpětně, nejdéle do dvou let od narození dítěte (§ 922 odst. 2 NOZ). Žaloba tak musí být podána do dvou let od porodu dítěte.

9. Pěstounská péče

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále jen ZZŘ)
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud
- Orgány sociálně právní ochrany dětí

Teorie

Pěstounská péče (§ 958 – § 970 NOZ)

Jedná se o tradiční soukromoprávní institut s veřejnoprávními rysy, které spočívají v jejím zprostředkování, organizaci, hmotném zabezpečení, kontrole a v podpoře a provádění pěstounů. Pěstounská péče je subsidiární k přirozené rodině a současně přednostní ve vztahu ke kolektivní péči v ústavech nebo jiných ústavních zařízeních,

do kterých je dítě svěřováno nikoliv konkrétním osobám. Jakákoli náhradní řešení ve vztahu k péči rodičů jsou dočasná, na dobu, po kterou rodiče nejsou schopni péči o dítě zabezpečovat. Odpadne-li překážka, může rodič požadovat dítě zpět do své péče.

Jedná se o péči zprostředkovanou státem, s výjimkou, kdy se péče ujme osoba příbuzná nebo blízká (často prarodiče dítěte). Péče je systematicky kontrolována a podporována ze strany státu, podpora i biologické rodině se snahou o navrácení dítěte do ní. Nejedná se o zvláštní druh osvojení, ve smyslu ujmout se dítěte, ale o péči trvající přechodnou dobu. Pěstounská péče je stanovena na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě (doba není předem stanovena) §959 odst. 1 NOZ. Pěstounská péče zaniká nejpozději, jakmile dítě dosáhne plné svéprávnosti.

Klasifikace pěstounské péče:

- 1) Podle osoby pěstouna:
 - osoba příbuzná, osoba blízká
 - vykonávaná osobou dítěti cizí = zprostředkovaná
- 2) Podle osobního stavu pěstouna:
 - osoba žijící v manželství
 - osoba nežijící v manželství – osoba osamělá, osoba žijící v nesezdaném soužití, osoba žijící v registrovaném partnerství
- 3) Podle doby trvání:
 - klasická pěstounská péče bez předem dané doby trvání
 - na přechodnou dobu s předem určenou dobou trvání
- 4) Podle místa výkonu:
 - v bytových prostorách pěstouna
 - v bytových prostorách jiného subjektu (zřizovatele), jde o SOS dětské vesničky nebo jiná bývalá zařízení pro výkon PP

Předpoklady vzniku a výkonu pěstounské péče:

Hlavním předpokladem pro možnost využití pěstounské péče je, že výchova dítěte není zabezpečena v přirozené rodině, tj. nemůže o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, a odebrání dítěte je nezbytné a přiměřené ochraně jeho zájmů. Dbá se na vyjádření dítěte, ke svěření dítěte do pěstounské péče není třeba souhlasu rodičů dítěte. Musí zde být vhodná osoba, která bude pěstounskou péči zabezpečovat a tato osoba s výkonem pěstounské péče musí souhlasit a musí s ní být uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče.

Osoba pěstouna

- musí poskytovat záruky řádné péče, tj. být bezúhonná a postoupit odbornou přípravu,
- musí mít bydliště na území ČR a
- musí souhlasit se svěřením dítěte do své pěstounské péče.

Ujala-li se osobní péče osoba příbuzná nebo blízká, dá jí soud přednost před jinou, je-li to v souladu se zájmy dítěte. Dítě může být svěřeno do společné pěstounské péče společným pěstounům, pokud jsou manželé. Pokud se chtějí rodiče dítěte rozvést, musí soud nejprve rozhodnout, kdo z rodičů bude pěstounem. Soud manželství pěstounů nerozvede, dokud nebudou upraveny povinnosti a práva pěstounů pro dobu po rozvodu.

Zemře-li jeden ze společných pěstounů, zůstává dítě v pěstounské péči pozůstalého manžela. Se souhlasem druhého manžela může být dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednoho manžela. Souhlasu není třeba, pokud druhý manžel není plně svéprávný nebo je souhlas spojen s těžko překonatelnou překážkou. Na osobní péči o dítě v pěstounské péči se podílí i manžel pěstouna, pokud spolu žijí v rodinné domácnosti. Tj. pokud je matka dítěte rozvedená a je určena jako pěstounka dítěte, pak se na péči o dítě podílí i její nový manžel, pokud bydlí všichni společně.

Pěstoun je

- povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat,
- vykonává při výchově dítěte přiměřeně práva a povinnosti rodičů,
- je povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte (při zastupování dítěte a správě běžného jmění),
- má povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech dítěte a
- povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a blízkými osobami, a umožnit styk rodičů s dítětem.

V případě pěstounské péče zůstávají, jsou rodiče dítěte stále jeho zákonnými zástupci, mají vůči dítěti vyživovací povinnost, jen se osobně nestarají o dítě. Rodič zůstává nositelem rodičovské odpovědnosti a náleží mu její výkon (pokud nedošlo k zásahu do výkonu rodičovské odpovědnosti ze strany soudu). Výjimkou z výkonu rodičovské odpovědnosti jsou práva a povinnosti, která jsou svěřena pěstounovi. Rodič však má k dítěti vždy vyživovací povinnost (případné neplnění vyživovací povinnosti nevymáhá pěstoun, ale úřad práce). Rodič má zásadně právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat. Rodič i další příbuzní mají právo na informace o dítěti (možnost telefonních hovorů, dopisování, chatování apod.). Rodič má právo požadovat dítě zpět do své osobní péče, pokud je to v souladu se zájmy dítěte.

Veřejnoprávními aspekty pěstounské péče je

- zprostředkování,
- dávky pěstounské péče,
- dohoda o výkonu pěstounské péče,
- kontrola průběhu pěstounské péče.

Zprostředkování pěstounské péče provádí od ledna 2013 jen Krajský úřad (nikoli MPSV), které pro děti z evidence pro pěstounskou péči vyhledávají přednostně vhodné žadatele vedené v evidenci konkrétního Katastrálního úřadu (tam, kde bydlí rodiče), dále pak z evidence žadatelů vedených jinými Krajskými úřady. Primárně se hledají pěstouni pro dítě (ne dítě pro pěstouna).

Existuje něco jako poradní týmy pro každé dítě (sociální pracovník dítěte, který ho zná, pedagog, terapeut atd.), tento tým by měl znát dítě a být schopen specifikovat, jaké potřeby dítě má, aby mu mohli být vybráni vhodní pěstouni. Přihlíží se zejména k výsledkům odborného posouzení, k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte (program, který sociální pracovník dle místa trvalého pobytu dítěte vytváří, jedná se o cíle a vize, které by se měly pro dítě udělat).

Dávky pěstounské péče jsou upraveny v zákoně o OSPOD (§ 47e). Na dávky je nahlíženo jako na plat (z hlediska daní a důchodů). Mezi dávky pěstounské péče patří:

- příspěvky na úhradu potřeb dítěte (určováno dle věku a závislosti dítěte);
- odměna pracovníka;
- příspěvek při převzetí dítěte (jednorázová dávka);
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla (pokud se pěstoun stará o minimálně 3 děti);
- příspěvek při ukončení pěstounské péče;
- dávky na přechodnou dobu – překlenující doba.

Dávky na přechodnou dobu se poskytují v případě, že pěstounská péče bude trvat pouze přechodnou dobu (maximálně 1 rok). Přechodnou dobou je

- doba, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítěte vychovávat,
- doba, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením,
- doba do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodičů k osvojení není třeba.

Evidenci osob, které mohou na přechodnou dobu vykonávat pěstounskou péči, vedou Krajské úřady. Po celou dobu, co jsou v evidenci osoby vhodných pěstounů zařazeny, mají tyto osoby nárok na dávky na přechodnou dobu. Do evidence jsou zařazeny osoby, které mají na základě odborného posouzení předpoklady pro výkon takové péče, zejména z hlediska krátkodobosti péče a péče o dítě krátce po jeho narození.

Dohoda o výkonu pěstounské péče obsahuje podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností pěstounů (§ 47a zákona o OSPOD). Dohodu primárně uzavírá pěstoun s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt. Pěstoun má možnost uzavřít dohodu i s jiným subjektem pověřeným OSPOD se souhlasem místně příslušného obecního úřadu. Pokud pěstoun do 30 dnů od nabytí právní moci rozsudku o svěření prvního dítěte do pěstounské péče nebo o zařazení osoby do evidence osob pěstoun dohodu neuzavře, místně příslušný obecní úřad ji nahradí svým rozhodnutím. O průběhu výkonu pěstounské péče se jednou za 6 měsíců vypracuje zpráva, která se předává místně příslušnému obecnímu úřadu.

Předpěstounská péče, tzv. péče na zkoušku není vždy povinná. Účelem je navázání kontaktů mezi zájemcem o pěstounskou péči a dítětem. V rozhodnutí o předpěstounské péči musí být vždy stanovena délka jejího trvání. Nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče vykonává dohled soud.

DOTAZY

1. Kdo může být pěstounem?

Předpokladem pro vznik, ale i fungování pěstounské péče je existence vhodné osoby, její přivolení a zájem o péči o dítě. Tato osoba musí poskytovat záruky řádné péče, mělo by jít o osobu svéprávnou, bezúhonnou, která má předpoklady na dítě kladně výchovně působit a zajistit mu vhodné rodinné prostředí. V neposlední řadě musí jít o osobu, jejíž věk a zdravotní stav není na překážku péče o dítě. Podmínka souhlasu je nutná z toho důvodu, že na rozdíl od řízení o osvojení je možno řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče zahájit i bez návrhu (962 NOZ).

Zajištění vhodné osoby pro výkon pěstounské péče je svěřeno správním orgánům při zprostředkování. Nicméně zprostředkování pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině. Postup zprostředkování je upraven v § 19a až 27 ZSPO.

Ohledně osoby pěstouna je důležité zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost; za bezúhonného se pro tyto účely nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobnost žadatele k řádné výchově dítěte [§ 27 odst. 1 písm. e) ZSPO].

Dále se posuzuje zejména charakteristika jeho osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele o pěstounskou péči z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o svěřeni dítěte do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele.

2. Jak se může člověk stát pěstounem?

Ačkoliv občanský zákoník preferuje pěstounskou péči vykonávanou dítěti příbuznou nebo blízkou osobou (§ 962 odst. 2 NOZ), není vždy možné, aby taková osoba péči o dítě převzala. V takovém případě se pro dítě hledá vhodný člověk, který má morální, výchovné, sociální a zdravotní předpoklady a způsobem svého života a své

rodiny je schopen zaručit, že zajistí vhodné výchovné prostředí pro dítě. Tato osoba musí být svéprávná a bezúhonná (do evidence žadatelů o pěstounskou péči se zakládá opis z evidence Rejstříku trestů).

Evidenci dětí vhodných do pěstounské péče i žadatelů o pěstounskou péči vede obecní úřad obce s rozšířenou působností. Kopii spisové dokumentace postupuje krajskému úřadu, který také provádí jejich odborné posouzení (§ 27 ZSPO). Krajský úřad poté zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny. Příprava je zajišťována i dětem, které žijí s žadatelem o pěstounskou péči (§ 11 odst. 2 ZSPO).

Zprostředkování pěstounské péče provádí jen krajský úřad (MPSV již zprostředkování na úrovni celé České republiky neprovádí), který pro děti z evidence pro pěstounskou péči vyhledává vhodné žadatele vedené v evidenci tohoto krajského úřadu nebo z evidence žadatelů vedených jinými krajskými úřady. Takzvané poradní sbory, které se zásadně podílely na konečném zprostředkování pěstounské péče, již od ledna 2013 ztratily své postavení a o zprostředkování pěstounské péče konkrétnímu dítěti rozhodují zaměstnanci krajského úřadu.

Při zprostředkování se přihlíží zejména k výsledkům odborného posouzení, k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte. Pokud krajský úřad zjistí, že vhodný žadatel o pěstounskou péči existuje, tak mu to oznámí a žadatel má právo se s dítětem seznámit.

3. Jaké jsou druhy pěstounské péče?

Pěstounskou péči lze členit podle různých klasifikací:

- 1) Podle osoby pěstouna:
 - osoba příbuzná, osoba blízká
 - vykonávaná osobou dítěti cizí = zprostředkovaná
- 2) Podle osobního stavu pěstouna:
 - osoba žijící v manželství
 - osoba nežijící v manželství – osoba osamělá, osoba žijící v nesezdaném soužití, osoba žijící v registrovaném partnerství
- 3) Podle doby trvání:
 - klasická pěstounská péče bez předem dané doby trvání
 - na přechodnou dobu s předem určenou dobou trvání
- 4) Podle místa výkonu:
 - v bytových prostorách pěstouna
 - v bytových prostorách jiného subjektu (zřizovatele), jde o SOS dětské vesničky nebo jiná bývalá zařízení pro výkon PP

4. Kdy končí pěstounská péče?

Zákon výslovně stanoví, že pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí (§ 970 NOZ).

Důvody zániku pěstounské péče:

1. Nabytí plné svéprávnosti

Zánik pěstounské péče nastává nabytím plné svéprávnosti dítěte (uzavřením manželství, přiznáním svéprávnosti, viz § 30 odst. 2 NOZ), nejpozději jeho zletilostí (dovršením 18. roku věku, viz § 30 odst. 1 NOZ). Zletilostí zanikne pěstounská péče i u dítěte, jež pro duševní poruchu nikdy plnou svéprávnost nenabude.

2. Zrušení rozhodnutím soudu

Pěstounské péče může být také zrušena rozhodnutím soudu Na návrh pěstouna, pokud dojde k podstatné změně poměrů nebo k neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte (§ 969 NOZ).

3. Smrt dítěte či pěstouna

Dále z povahy věci pěstounská péče zaniká smrtí dítěte nebo pěstouna.

4. Rozvod pěstounů

Společná pěstounská péče manželů zaniká rozvodem jejich manželství, před tímto rozhodnutím musí být upraveno, kdo bude nadále výlučným pěstounem dítěte (§ 964 odst. 2 NOZ). Společná pěstounská péče také zanikne smrtí jednoho z manželů, poté trvá pěstounská péče druhého manžela.

5. Jak řešit problémy dítěte v pěstounské péči, např. dítě má výchovné problémy ve škole?

Pakliže se pěstoun není schopen domluvit s dítětem (zletilým či nezletilým) ani s jeho rodiči je nutné obrátit se v této věci na soud.

V případě neshody o podstatných záležitostech týkajících se dítěte mezi pěstounem a rodičem mohou podobně dítě, rodič nebo pěstoun navrhnout změnu práv a povinností pěstouna, popřípadě zrušení pěstounské péče. Podstatné záležitosti se týkají výchovy dítěte v širším slova smyslu, rozhodování o vzdělání nebo pracovním uplatnění dítěte, při zastupování dítěte v právním jednání a při správě jmění dítěte.

Zásadně pěstoun v podstatné záležitosti nerozhoduje, soud mu ovšem toto oprávnění může svěřit. Z povahy věci vyplývá, že výše uvedené osoby se mohou domáhat rozhodnutí soudu poté, co se neúspěšně pokusili o dohodu ohledně podstatné záležitosti dítěte. Soud může jak nahradit rozhodnutí rodiče, tak rozhodnout o změně práv a povinností. Rozhodující bude, zda výkon této povinnosti či práva bude jednorázový či opětný (volba školy, správa jmění). Účelem je nově i preventivní působení rozhodování soudu na vztahy pěstouna a rodičů dítěte. V minulosti se řešily pouze neshody ex post, nově je možno jinak upravit i vztahy do budoucna.

6. Jak je to s výživovací povinností rodičů, jejichž dítě je v pěstounské péči?

Svěření dítěte do pěstounské péče neznamená zánik výživovací povinnosti rodičů. Ti nadále musí hradit výživné na dítě. Mění se jen způsob úhrady výživného.

Výživovací povinnost k dětem svěřeným do pěstounské péče náleží nadále rodičům nebo jiným osobám povinným výživou k dítěti, kterou určí soud. Současně jim uloží, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu státní sociální podpory – úřadu práce, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

S ohledem na skutečnost, že výkon pěstounské péče je podporován dávkami pěstounské péče (§ 47e a násl. ZSPO), které vyplácí úřad práce, přechází nárok dítěte na výživné na stát. Jde o případ legální cese. Výživné není plněno k rukám pěstouna, pěstoun nemusí výživné ani vymáhat, potřeby dítěte jsou zajištěny dávkou pěstounské péče, která se nazývá příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Nárok na tuto dávku má nezletilé nezaopatření dítě svěřené do pěstounské péče (stačí již rozhodnutí o předpěstounské péči). Vyplácí se k rukám pečující osoby. Tento nárok se zachovává i po dosažení zletilosti (zániku pěstounské péče), nejdéle však do 26. roku věku, pokud jde o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující. Příspěvek se pak vyplácí dítěti. Výše příspěvku je stanovena zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Je odvislá od věku a stupně závislosti dítěte, vyplácí se měsíčně pozadu. Po 26. roku věku dítěte sice zaniká nárok na dávku pěstounské péče, nikoliv však nárok na výživné, pokud dítě zůstává odkázáno na výživu.

10. Osvojení

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)

- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘ)
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud
- Orgány sociálně právní ochrany dětí

Teorie

Osvojení

Nově je od 01. 01. 2014 osvojení pojímáno jako zajištění náhradního rodinného prostředí (náhradní rodinné péče), tedy jako statková změna, která je zásadně nevratná. Můžeme rozdělit osvojení úplné a neúplné. Osvojení úplné znamená, že právně zcela zanikají vztahy osvojence k původní rodině. Mezi osvojitelem a osvojencem a mezi příbuznými osvojitele a osvojencem vzniká příbuzenský vztah. Právním následkem je, že se mění i příjmení dítěte, zapisuje se osvojitel do matriky místo rodičů dítěte, přechází dědické nároky, vyživovací povinnost, rodičovská odpovědnost, tyto povinnosti k původní rodině zanikají.

Oproti tomu u osvojení neúplného zcela nezanikají vztahy v původní rodině (zůstává dědické právo a podpůrná vyživovací povinnost rodičů). Zásadně nevzniká příbuzenský vztah (nikdy nevzniká k příbuzným osvojitele). Neúplné osvojení nastává u zletilých dětí. Nově stanoveným kritériem je, že předpokladem k osvojení je již existující užší vztah mezi osvojitelem a osvojencem (§ 795 NOZ). Nově je rovněž výslovně řečeno, že z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk (§ 798 NOZ).

Mimo rozlišení na osvojení úplné a neúplné můžeme rozlišovat tyto druhy osvojení:

- osvojení nezletilého – který nenabyl plné svéprávnosti § 802 NOZ (kdyby nabyl svéprávnosti, pak by se na něj pohlíželo jako na zletilého);
- osvojení zletilé osoby – je obdobou osvojení nezletilého a vzniká příbuzenský vztah (osvojení neúplné)
- osvojení zletilé osoby – není obdobou nezletilého

Zákon stanoví, že z činností souvisejících se zprostředkováním osvojení nesmí nikdo získat nepatřičný zisk (§ 798 NOZ). V České republice zprostředkovává osvojení výlučně stát, ale mohou to být i fyzické či právnické osoby, kterým stát povolí (v praxi se nevyskytuje). Osvojení zprostředkovávají státní úřady, konkrétně obecní úřady obcí s rozšířenou působností a následně Krajské úřady (jako nadřízený orgán). Zprostředkování osvojení spočívá ve vyhledávání dětí a osvojitelů, odborné přípravě osvojitelů a osobním seznámení osvojitelů s dítětem.

Osvojiteli mohou být zásadně pouze občané České republiky. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede dokumentaci ohledně osvojitelů, mimo jiné údaje o jejich zdravotním stavu, bytových a sociálních poměrech, výpis z trestního rejstříku ad. Než mohou být uchazeči zařazeni do dokumentace, musí absolvovat odborné posouzení (psychologické testy, tělesný stav ad.). Dále probíhá příprava osvojitele v rozsahu minimálně 48 hodin. Příprava probíhá jak individuálně, tak skupinovou formou, kdy s uchazeči hovoří psychologové, jedná se o sebezpoznaní, poznání dítěte, spolupráci s odborníky, přípravy dětí uchazečů na nového sourozence ad. Pokud uchazeči proces úspěšně absolvují, pak jsou zařazeni do evidence, jsou v pořadníku a čekají, zda budou vybráni za osvojitele.

Stejně tak, jak se posuzují uchazeči, posuzuje se i dítě, a to z pohledu, zda je vhodné pro osvojení. Vede se dokumentace dítěte, kde jsou uvedeny údaje o jeho osobě a o jeho rodině, údaje o tom, zda byl rodiči dán souhlas k osvojení, či údaj, že souhlas není potřeba.

Vlastní zprostředkování provádí zaměstnanec Krajského úřadu, který zprostředkovává osvojení, vyhledává pro dítě vhodného osvojitele. Většinou se vyhledají 2 páry, kterým se oznámí, že byli vybráni - nejdříve tomu na prvním místě. Pár má pak právo dítě navštívit, vzít si ho domů, poznat jej. Nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy se mohl s dítětem seznámit, musí být učiněn návrh na svěřeni dítěte do preadopční péče.

Osvojitelem může být pouze zletilá a svéprávná osoba, která zaručuje, že bude dobrým rodičem (zjistí se v procesu zprostředkování), její zdravotní stav ji nesmí omezovat. Musí zde být přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a dítětem (ne méně než 16 let). Osvojení nelze provést mezi příbuznými v řadě přímé a sourozenci. Osvojiteli mohou být i manželé, nebo jeden z manželů, registrovaní partneři, nebo jeden z partnerů. V praxi jsou upřednostňovány manželské páry, ale žádný právní předpis nevylučuje osvojení u "registrovaných partnerů, nebo single osob.

K osvojení dítěte se vyžaduje

- souhlas dítěte,
- rodiče dítěte,
- poručník, opatrovník,
- manžel osvojitele.

V případě, že je dítě mladší 12 let, pak za něj souhlasí opatrovník (měl by i zjišťovat, že osvojení je v zájmu dítěte, vyslechnout dítě), navíc dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem. V případě, že je dítě starší 12 let, pak je vyžadován jeho osobní souhlas. Z tohoto existují 2 výjimky: první je, že dítě s osvojením souhlasí. Toto nastává za situace, kdy dítě žije v pěstounské péči, ale neví, že nežije se svými biologickými rodiči. Druhým případem, kdy není nutný souhlas dítěte staršího 12 let je, kdy dítě není schopno posoudit důsledky svého souhlasu (typicky u dítěte, které je duševně postižené). V těchto dvou případech není ze zákona dán opatrovník (v praxi za ně bude souhlas dávat kolizní opatrovník).

U osvojení platí zásada, že souhlas rodičů je podmínkou osvojení. Souhlas s osvojením musí být učiněn osobně u soudu (§ 809 an. NOZ). Souhlas s osvojením dítěte musí být dán bez časového omezení a bez podmínek (jinak se k souhlasu nepřihlíží). Pokud ještě nebyl založen spis o dítěti (většinou je), tak se zahajuje tímto souhlasem řízení. Rodič musí být před podáním souhlasu s osvojením dítěte řádně soudem poučen. Soud musí rodiči vysvětlit, co se stane, když bude s osvojením souhlasit. Vyslovení souhlasu s osvojením není součástí rodičovské odpovědnosti, toto právo je právo osobní, statkové. Pokud by soud rozhodoval o zbavení rodičovské odpovědnosti, pak i tento rodič musí dát souhlas k osvojení. Pokud by tomu chtěl soud zabránit, musí zbavit tohoto práva rodiče již v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti.

Souhlas s osvojením musí dát i nezletilý rodič. Vždy se musí čekat, až rodič dosáhne věku 16 let, u mladšího rodiče nelze osvojit. Matka dítěte může dát souhlas s osvojením až po šestinedělí (6 týdnů po narození dítěte). Otec může dát souhlas k osvojení kdykoli (nejdříve však po narození dítěte). Pokud bude dán souhlas dříve, soud k němu nemůže přihlížet. Pokud do 6 let od dání souhlasu nedojde k osvojení, pak pozbývá souhlas účinnosti a musí jej dát rodič znova. Do 3 měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas s osvojením, jej může tato osoba odvolat. Ve zcela mimořádných případech může být lhůta pro odvolání souhlasu i delší, ale nesmí mezitím dojít k předání dítěte osvojiteli.

Z obecného pravidla, že souhlas rodiče k osvojení je vždy třeba existují výjimky (§ 818 - § 820 NOZ), kdy souhlasu není třeba. Jde o situace, kdy je

- rodič zbaven možnosti dát souhlas s osvojením dítěte soudem (v tomto případě dává souhlas poručník dítěte),
- rodič není schopen projevit svou vůli (souhlas dává opatrovník jmenovaný k tomuto účelu, tj. jiný než kolizní opatrovník a než ten, který dává souhlas k osvojení za dítě),
- rodič zdržuje na neznámém místě (souhlas dává opatrovník jmenovaný k tomuto účelu, tj. jiný než kolizní opatrovník a než ten, který dává souhlas k osvojení za dítě),

- rodič zjevně nemá zájem o dítě (souhlas dává opatrovník jmenovaný k tomuto účelu, tj. jiný než kolizní opatrovník a než ten, který dává souhlas k osvojení za dítě).

V případě, že rodič zjevně nemá zájem o dítě, probíhá na návrh OSPOD tzv. incidenční řízení, kdy účastníky jsou rodiče a dítě. Nezáměr o dítě se posuzuje podle toho, že rodič o dítě neprojevuje skutečný zájem po dobu minimálně tří měsíců. Nestačí, když rodič jednou za čas dítěti zatelefonuje, rodič musí projevit takový zájem, jako by si chtěl vzít dítě do péče. Pokud neprojevuje zájem, pak má OSPOD povinnost rodiče poučit o neprojevování zájmu a po 3 měsících od poučení může zahájit incidenční řízení.

Se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu osvojované dítě do péče ihned poté, kdy oba rodiče dali k osvojení souhlas (§ 823 NOZ). Souhlasí-li s tím rodiče, lze dítě předat budoucímu osvojiteli do péče i dříve, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. Rodiče osvojovaného dítěte jsou povinni o předání dítěte informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí. Tato může dojít k předání dítěte do okamžité péče budoucího osvojitele ihned po narození dítěte (pokud to dovoluje jeho zdravotní stav).

Před samotným osvojením musí být splněna předadopční péče, která trvá minimálně 6 měsíců a slouží k vytvoření základu vztahu mezi osvojitelem a dítětem. Soud rozhoduje o osvojení rozsudkem, ve kterém uvede i příjmení, který osvojenec ponese. Rodiče by měli osvojené dítě o tom, že je osvojené informovat už od začátku, aby dítě vědělo, že si ho místo narození vybrali sami (§ 836 NOZ). V praxi není jak tuto povinnost kontrolovat, proto k tomu nemusí docházet. Všechna rozhodnutí o osvojení jsou zrušitelná na dobu 3 let. Tzn., že po 3 letech jsou všechna rozhodnutí o osvojení nezrušitelná. Opětovné osvojení, tzv. readopce je možná, pokud s tím osvojitelé souhlasí (§ 843 NOZ).

DOTAZY

1. Jaké jsou druhy adopcí/osvojení?

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, což je vyjádření základního principu osvojení, kterým je nahrazení přirozeného biologického rodičovství právním. Přijetí cizí osoby za vlastní je podstatou osvojení a přijetí cizí osoby za vlastní je základním rozlišovacím znakem proti jiným institutům zakládající rodičovství. Mezi osvojencem a osvojitelem neexistuje přirozený biologický vztah rodič – dítě. Do vztahů vznikajících mezi osvojencem a osvojitelem vstupují osvojitelé a (v případě, že je schopen pochopit obsah institutu osvojení) osvojenec s vědomím, že se jedná o vztah nahrazující biologické rodičovství, proto by nemělo být osvojení obcházeno jinými právními instituty.

Úplné osvojení – předcházející právní úprava vycházela z konceptu úplného osvojení ve všech případech osvojení. Při úplném osvojení dochází k úplnému začlenění osvojence do rodiny osvojitele. Zcela tak zanikají dříve existující právní vztahy mezi osvojencem a rodinou původu osvojence a namísto nich vznikají nové právní vztahy mezi osvojencem a osvojitelem (osvojiteli) a jeho příbuznými. V občanském zákoníku je principem úplného osvojení ovládáno osvojení nezletilého.

Neúplné osvojení – základním rozdílem mezi úplným a neúplným osvojením je zachování některých práv a povinností mezi osvojencem a jeho původní rodinou v případě neúplného osvojení. Typickými právy a povinnostmi, které zůstávají zachovány, jsou vzájemné dědické právo a subsidiární výživovací povinnost. Zároveň nemusí v případě neúplného osvojení dojít k začlenění osvojence do širších příbuzenských vztahů v nové rodině. Příkladem neúplného osvojení je v občanském zákoníku osvojení zletilého.

Individuální osvojení – individuální osvojení lze charakterizovat jako osvojení jediným osvojitelem. Samotné individuální osvojení se rozpadá do dvou subtypů, a to osvojení manželem rodiče osvojence a individuální osvojení v užším slova smyslu, kdy jediná osoba osvojuje do své individuální péče. **Společné osvojení** – jako společní osvojitelé mohou osvojit nezletilce pouze a jedině manželé, osvojenec se stává jejich společným dítětem. Společné osvojení je vyloučeno v případě registrovaných partnerů.

Osvojení prosté (zrušitelné) a nezrušitelné (dříve též označováno jako prvního a druhého stupně) – rozdíl mezi zrušitelným a nezrušitelným osvojením je dán možností zrušení osvojení. Oproti předcházející právní úpravě dochází v občanském zákoníku k podstatné změně v možnosti zrušit osvojení z vůle osvojence nebo osvojitele, neboť se zavádí automatická konverze zrušitelného osvojení na nezrušitelné během času bez nutnosti dalšího

soudního rozhodnutí (§ 840 NOZ).

Vnitrostátní osvojení – v případě vnitrostátního osvojení se jedná o osvojení v rámci České republiky. Oproti tomu v případě **osvojení z ciziny a osvojení do ciziny** jde o osvojení, při kterém je měněn obvyklý pobyt dítěte a dítě je v souvislosti s osvojením přemísťováno buď z ciziny do České republiky, nebo z České republiky do ciziny.

2. Jaké jsou podmínky adopce/osvojení?

Obecné podmínky osvojení představují základní skutečnosti, na nichž je nutno bez výhrad trvat.

- Vytvoření vztahu nebo jeho základů, jaký je mezi rodičem a dítětem – vztah mezi osvojencem a osvojitelem musí vzniknout de facto, a nikoliv pouze de iure;
- Soulad s nejlepšími zájmy dítěte v případě osvojení nezletilého, resp. soulad s dobrými mravy v případě osvojení zletilého;
- Zákaz nepatřičného zisku ze souvisejících činností;
- Vyloučení osvojení mezi příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci, s výjimkou náhradního mateřství;
- Přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem.

3. Za jakých podmínek je dítě „právně volné“ a je tedy možné ho umístit k adoptivním rodičům?

Termín právně volné dítě zákon nezná. Nicméně se bude jednat o situaci, kdy je dítě fakticky osiřelé. Další velkou skupinu budou tvořit tzv. sociální sirotci, tj. děti, které právem předvídaným způsobem „ztratily“ rodiče. Sociálním sirotkem se může dítě stát jak z vůle rodičů, tj. udělení souhlasu k osvojení, opuštění dítěte, jeho dlouhodobým umístěním v kolektivním zařízení, právně relevantním nezájmem či zavrženíhodným jednáním vůči dítěti, trestnou činností apod. Dítě zásadně nemůže být odebráno rodičům proti jejich vůli. Souhlas rodiče k osvojení jeho dítěte, resp. jeho právem předvídané negativní chování ve vztahu k dítěti, je základní podmínkou pro umístění dítěte do náhradní rodiny a jeho osvojení.

Dítě tak lze považovat za právně volné v případech, kdy buď byl dán souhlas rodiče k osvojení, nebo kdy tento souhlas není nutné k tomu, aby mohlo osvojení proběhnout.

Souhlasu rodiče osvojovaného dítěte není k osvojení třeba, pokud rodič

- byl zbaven rodičovské odpovědnosti a byl zároveň práva dát souhlas k osvojení,
- není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, nebo
- se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti (§ 818 NOZ).

K osvojení dále není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem (§ 819 NOZ). Má se za to, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Nelze-li však v chování rodiče spatřovat hrubé porušování jeho povinností, je třeba, aby byl orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení uplynuly alespoň tři měsíce. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen poskytnout rodiči nejpozději po tomto poučení poradenství a pomoc za podmínek stanovených jiným právním předpisem (§ 820 NOZ).

4. Do kdy si může biologická matka rozmyslet adopci?

Zákon (§ 817 NOZ) výslovně stanoví, že souhlas k osvojení **lze odvolat po dobu tří měsíců** ode dne, kdy byl dán. Po uplynutí tří měsíců souhlas již zásadně odvolat nelze. Má se za to, že tři měsíce jsou dobou, která skýtá přiměřenou ochranu právům přirozeného rodiče na straně jedné, a na druhé straně o ní nelze říct, že by nepřipustným způsobem poškozovala oprávněné (odůvodněné) zájmy dítěte.

Souhlas k osvojení lze odvolat i po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán,

- nebylo-li osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele před osvojením,
- má-li být osvojované dítě podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči.

Po uplynutí tříměsíční lhůty, po kterou lze odvolat souhlas i bez specifikace důvodů, nezaniká právo rodiče odvolat svůj souhlas s osvojením nezletilého jako takové. Toto právo existuje nadále, nicméně je vázáno na splnění dalších podmínek. Po uplynutí uvedené tříměsíční lhůty se mohou naplno rozběhnout mechanismy zprostředkování osvojení, včetně možnosti definitivního svěřeni nezletilého do péče budoucích osvojitelů, z uvedeného důvodu se do popředí zájmu dostávají také zájmy např. právě budoucích osvojitelů.

V případě, že chce rodič vzít svůj souhlas zpět poté, co bylo již dítě svěřeno do péče budoucího osvojitele, musí být soudem rozhodnuto o vydání dítěte z péče budoucího osvojitele. Tedy v případě, že rodič odvolá svůj souhlas, ale soud zamítne návrh na vydání dítěte do péče rodičů, pak odvolání souhlasu není účinné. Není tedy podstatné, zda rodič nejprve svůj souhlas odvolá a poté podá návrh, nebo tak učiní současně, případně nejprve podá návrh na vydání dítěte a teprve poté odvolá svůj souhlas.

Aktivně legitimován k podání návrhu je tedy pouze a jedině rodič, který dříve svým právním jednáním poskytl souhlas k osvojení, a který zároveň hodlá o dítě osobně pečovat, resp. nadále do budoucna vykonávat své rodičovské povinnosti a práva. Obě podmínky musí být splněny kumulativně. Pro odvolání souhlasu platí obdobně ustanovení o tom, jak, vůči komu a s jakými účinky se souhlas k osvojení dává.

5. Kdy nejdříve může dát matka souhlas s adopcí?

Zákon (§ 813 NZOZ) výslovně stanoví, že matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve však po narození dítěte. Byl-li souhlas otce nebo matky dán dříve, nepřihlíží se k němu. Konstrukce doby je jiná pro matku a pro otce a souvisí se zvýšenou ochranou matky, která je matce poskytována za účelem zotavení se z následků porodu.

Zákonný časový odstup od porodu dítěte matce zároveň poskytuje prostor pro vytvoření si vztahu s dítětem, nebo alespoň pro pokus o vytvoření si vztahu k dítěti. Poskytuje se tak matce ochrana před unáhleným rozhodnutím, které by bylo přijato v důsledku stavu, duševního i fyzického, zapříčiněného porodem dítěte. Oba rodiče mohou projevit svůj souhlas jak společně, tak i nezávisle na sobě. Je zřejmé, že otec dítěte může souhlasit dříve než matka, nicméně může také souhlasit i později než matka dítěte.

6. Může proběhnout zrušení adopce?

Občanský zákoník nově upravuje automatickou přeměnu zrušitelného osvojení během času. Tím se zásadně odlišuje od předcházející právní úpravy, neboť nadále u každého osvojení dojde ke změně na osvojení nezrušitelné. Zrušení osvojení bylo vždy považováno za krajní a výjimečné řešení, pro nástup jehož účinků bylo nezbytné splnit několik podmínek. Zákon nově stanoví (§ 840 odst. 1 NOZ), že jsou-li pro to důležité důvody, soud osvojení na návrh osvojitele nebo osvojence zruší; podá-li návrh jen jeden z nich, může se druhý k návrhu připojit.

Důležité důvody zákon neupravuje, ponechává jejich výklad na soudu, aby je posoudil vzhledem ke konkrétnímu rozhodnutí v konkrétní věci. Jako zásadní důvody, pro které lze navrhnout zrušení osvojení se dle soudní praxe považují:

- vážné a trvalé narušení citového vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, které je zpravidla provázáno stavem vylučujícím možnost dalšího příznivého výchovného působení osvojitele na osvojence,
- vznik trvalé duševní poruchy vzniklé na straně osvojitele či osvojence,
- hrubé zanedbávání, či dokonce zneužívání práv a povinností, které tvoří součást rodičovské odpovědnosti ze strany osvojitele,
- závažné závadné chování osvojence vůči osobě osvojitele, resp. vůči blízkým členům rodiny, nebo projevené jiným způsobem, jestliže za těchto okolností nelze spravedlivě žádat ani na osvojitele, aby v osvojeneckém poměru nadále setrval.

Po uplynutí tří let se osvojení automaticky mění na nezrušitelné s jedinou výjimkou, a to pokud je osvojení v rozporu se zákonem (§ 840 odst. 2 NOZ), Z nepraví právo vzniknout nemůže, proto je nemyslitelné, aby se na nezákonné osvojení aplikovala jakákoliv právní pravidla. Závěrem je třeba zdůraznit, že podstatou nezrušitelného osvojení je jeho nezrušitelnost, tedy nemožnost docílit jeho zrušení.

11. Rodičovská práva – nakládání s majetkem nezletilého

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, v platném znění (zákon o církvích a náboženských společnostech)

Instituce

- Matriční úřad
- Okresní soud

Teorie

Vzájemní práva a povinnosti rodičů a dětí

Mezi rodiči a dětmi existují 3 skupiny práv a povinností

- rodičovská odpovědnost,
- práva a povinnosti spojené s osobností dítěte,
- vyživovací povinnost.

1. Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je zastřešující pojem pro souhrn všech práv a povinností zařazených do skupiny práv a povinností mezi rodiči a dětmi. Rodičovská odpovědnost spočívá v tom, že osoba, které náleží její výkon, rozhoduje o dítěti ve věcech, kde dítě není schopno činit právní jednání, tedy tam, kde není schopno samo o sobě rozhodovat. Rodičovská odpovědnost trvá od narození do nabytí plné zletilosti, popřípadě do rozhodnutí o osvojení.

Rodičovská odpovědnost vzniká vznikem rodinně-právního vztahu (u otce se určuje pomocí domněnek určení otcovství, u matky vzniká narozením dítěte). Rodičovská odpovědnost zaniká dosažením svéprávnosti dítěte, popřípadě v jiný okamžik dle modifikace soudu (pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, zbavení rodičovské odpovědnosti). Pokud soud zasahuje do rodičovské odpovědnosti, tak to automaticky neznamená, že by zasahoval i do jiných kategorií práv (výživné, osobnostní práva).

Rodičovská odpovědnost zahrnuje všechna tato práva a povinnosti:

- péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj;
- ochrana dítěte;
- udržování osobního styku s dítětem;
- zajišťování jeho výchovy a vzdělání;
- určení místa jeho bydliště;
- jeho zastupování; a
- spravování jeho jmění.

Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům jen vůči jejich nezletilému dítěti, jejím nositelem se stávají rodiče bez ohledu na to, zda jsou manžely, zda spolu žijí, či nikoli. Nežije-li, popřípadě není-li znám, nebo nemá-li jeden z rodičů způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, anebo je-li jeden rodič rodičovské odpovědnosti zbaven, nebo mu byl výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven, pak náleží rodičovská odpovědnost v plném rozsahu druhému rodiči. Může za dítě rozhodovat samostatně. Budou-li oba rodiče nezletilí, soud ustanoví dítěti poručníka, který bude zákonným zástupcem dítěte a bude spravovat jeho jmění.

Péče o nezletilé dítě

Jedná se o rozhodování o dítěti v nejširším slova smyslu, tj. nejen pouze výchova, ale i péče o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. Jedná se o oprávnění mít dítě u sebe, právo řídit jednání dítěte a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje (přiměřené výchovné prostředky, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte, ohroženo zdraví, ad.), právo určit místo pobytu dítěte, právo určit povolání dítěte ve shodě s jeho zájmy, právo stýkat se s dítětem apod.

Zastupování dítěte

Obecně platí, že dítě je způsobilé jen k takovému právnímu jednání, které odpovídají jeho rozumové a volní vyspělosti (určováno dle věku dítěte). Rodiče jsou zákonnými zástupci dítěte (pěstouni jsou pouze oprávněni dítě zastupovat v běžných věcech, nejsou zákonnými zástupci). Nezletilý, který není plně svéprávný, může v obvyklých záležitostech udělit souhlas k zákroku na svém těle sám, je-li to přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku a jedná-li se o zákrok nezanechávající trvalé nebo závažné následky. Pokud dal zákonný zástupce nezletilému souhlas k určitému jednání, které je v souladu se zvyklostmi společenského života, může nezletilý v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zakázáno. Rodič však může tento souhlas i následně omezit a vzít zpět.

Udělí-li zákonný zástupce nezletilého souhlas se samostatným provozováním obchodního závodu nezletilým nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, stává se nezletilý způsobilým k jednáním, která jsou s touto činností spojena (k platnosti souhlasu se vyžaduje souhlas soudu a je možné jej odvolat se souhlasem soudu). Stále platí, že závislá práce mladších 15 let je zakázána. Pokud nezletilý navrhne, aby mu soud přiznal plnou svéprávnost, soud mu vyhově, pokud dosáhl věku 16 let, je osvědčena jeho schopnost se sám živit a obstarat si své záležitosti a pokud s tím souhlasí zákonný zástupce nezletilého, jinak tomu soud vyhově jen z vážných důvodů v zájmu nezletilého.

Správa jmění dítěte

I nezletilé dítě nabývá majetek, ale než se stane planě svéprávným, má omezenou způsobilost k právním úkonům. Z tohoto důvodu jsou rodiče nezletilého povinni spravovat jmění dítěte s péčí řádného hospodáře (aby byl majetek zachován do zletilosti dítěte v obdobné míře). Jměním se myslí jak aktiva, tak i pasiva (tedy nejen příjmy, ale i dluhy). Pakliže z majetku, který mají rodiče ve své správě, plyne výnos, pak tento výnos lze použít nejprve pro výživu dítěte, pak teprve přiměřeně i pro potřeby rodiny.

Majetkovou podstatu lze použít až tehdy, pokud by nezaviněně vznikl hrubý nepoměr mezi poměry dítěte a osob k němu povinných výživou. Rodiče nemají nárok na odměnu za správu jmění dítěte, tato povinnost je součástí rodičovské odpovědnosti a vzniká ze zákona. K nakládání s majetkem, když nejde o běžnou záležitost, je třeba souhlasu soudu. Soud požadované jednání schválí, je-li to v zájmu dítěte.

Povinnost rodičů spravovat majetek končí zletilostí dítěte, kdy mají rodiče povinnost předat spravovaný majetek dítěti. Pakliže o to dítě požádá, pak mu jsou povinni předat i vyúčtování za dobu své správy. Práva dítěte z odpovědnosti za škodu a z bezdůvodného obohacení zůstávají vůči rodičům nedotčena, to znamená, že pokud rodiče nespravovali majetek dítěte řádně, jsou odpovědní za škodu, kterou tím dítěti způsobili, a dítě je může žalovat, pokud tuto škodu dobrovolně neuhradí.

Pro správu jmění dítěte může být v odůvodněných případech ustanoven soudem opatrovník pro správu jmění dítěte. Soud v rozhodnutí o jmenování opatrovníkem vymezí rozsah jmění, který bude opatrovník spravovat, zpravidla stanoví způsob správy, popřípadě jaký způsob správy se zakazuje. Opatrovník může být ustanoven jen pro část jmění např. dům, pozemky, dědictví ad. Opatrovník vykonává správu s péčí řádného hospodáře, nesmí podstupovat nepřiměřená rizika (hazard, investice, sázky apod.).

Opatrovník pro správu jmění nezletilého dítěte odpovídá za řádné plnění své funkce soudu a podléhá jeho doзору, předkládá mu pravidelné zprávy a účty ze správy a to minimálně 1x za rok. Soud může podmínit právní jednání opatrovníka svým souhlasem. Pokud tak neučiní, platí pro správu jmění opatrovníkem stejná pravidla jako u rodičů dítěte (zejména péče řádného hospodáře).

Opatrovník si může z výnosu jmění odečíst náklady, které mu vznikly v souvislosti se správou jmění. Soud může rozhodnout, že náklady opatrovníka mohou být uhrazeny i ze spravovaného majetku, pokud výnos ke krytí nákladů nestačí. Opatrovník si může z výnosu jmění odečíst i přiměřenou odměnu. Výši odměny a dobu, za kterou má být odměna opatrovníkovi pro správu jmění stanovena, určí soud. Zanikne-li opatrovnictví pro správu jmění, je opatrovník povinen předložit soudu závěrečnou zprávu, závěrečný účet a odevzdat vše, co měl v souvislosti s výkonem funkce u sebe. V případě smrti opatrovníka přechází povinnost odevzdat věci na dědice.

2. Práva a povinnosti spojené s osobností dítěte

Práva osobní povahy jsou

- právo určit dítěti jméno a příjmení (popřípadě jej změnit),
- právo na určení popřípadě popření rodičovství, a
- právo dát souhlas s osvojením dítěte.

Práva a povinnosti spojené s osobností dítěte vznikají narozením dítěte a zanikají jeho zletilostí. Z tohoto pravidla existují výjimky. Kupříkladu matka nemá právo dát souhlas s osvojením dítěte v době šestinedělí. V tomto případě tak právo dát souhlas s osvojením nevzniká narozením dítěte, ale až 6 týdnů poté. Některé práva vznikají i před narozením dítěte. Kupříkladu u určování otcovství dle druhé domněnky, kdy rodiče dítěte nejsou manželé, mohou souhlasným prohlášením ještě před narozením dítěte určit otcovství

3. Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost vzniká uplatněním rodinně-právního vztahu (matce narozením, otci uplatněním domněnky) a zaniká okamžikem, kdy se dítě je schopno samo žít (nebo by to bylo v rozporu s dobrými mravy).

DOTAZY

1. Kdy je vyžadován souhlas soudu s právním jednáním při nakládání se jměním nezletilého?

Právní jednání, kterým rodiče nebo jiní zákonní zástupci nezletilého hodlají nakládat s existujícím nebo i budoucím jměním dítěte, vyžaduje souhlas soudu, ledaže se jedná o běžné záležitosti. Souhlas soudu zákon vyžaduje zejména k právnímu jednání, kterým dítě nabývá nebo jinak nakládá s nemovitou věcí, zatěžuje majetek, nabývá dar, dědictví nebo toto dědictví odmítá, uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou nebo obdobnou, nebo smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu. K právnímu jednání, kterému schází souhlas soudu, se nepřihlíží.

Návrh na zahájení řízení o souhlas s jednáním nezletilého je obvykle podáván poté, co bylo právní jednání učiněno. Je však možné žádat o schválení právního jednání i předem, například před podáním žaloby k soudu. Soud v řízení posoudí, zda je předložené právní jednání v zájmu dítěte. Účastníkem řízení nebude osoba, vůči níž právní jednání nezletilého směřuje. Místně příslušným bude okresní soud v obvodu obecného soudu nezletilého.

2. Co se považuje za běžnou záležitost při správě jmění nezletilého dítěte?

Pojem **běžná záležitost** je třeba zásadně odlišovat od pojmu běžná správa.

Při správě jmění se jedná o správu běžnou. Úmyslem zákonodárce nebylo omezit rodiče ve vztahu ke správě jmění dítěte (jakož i zákonného zástupce či opatrovníka) pouze na běžné právní jednání, ale cílem bylo ponechat rodiči správu nad majetkem dítěte v plném rozsahu (nikoliv však správu plnou ve smyslu části třetí). Z uvedeného je tak zřejmé, rodiči, náleží správa jmění dítěte v celém rozsahu a pouze se rozlišuje, zda se jedná o běžné záležitosti, které rodiče činí sami, nebo o záležitosti výjimečné (vyjma záležitostí sice výjimečných, týkajících se zanedbatelné majetkové hodnoty), které rodiče činí se souhlasem soudu.

Soud dává souhlas ke konkrétnímu právnímu jednání učiněnému rodičem (rodiči). Právní jednání rodičů při správě jmění dítěte musí splňovat veškeré zákonem požadované náležitosti.

Souhlas soudu je třeba jak ve vztahu ke jmění již existujícímu, tak k právnímu jednání týkajícího se jmění, které dítě v budoucnu teprve nabude. Není rozhodné, zda jde o právní jednání vztahující se ke jmění dítěte jako celku nebo jen k jeho části.

3. Co se považuje za výjimečnou záležitost při správě jmění nezletilého dítěte?

O **výjimečnou záležitost** půjde zejména tehdy, kdy se právní jednání bude vzhledem ke své povaze (předmět plnění atd.) vymykat kritériu běžnosti, např. každodennosti či opakovatelnosti v krátkodobých časových intervalech, tzn. jednání, jako je nákup stravy, nákup ošacení, platby energií na základě smluv s dodavateli energií či platby nájmu.

K tomu, aby ve výjimečných záležitostech soud právní jednání nemusel schvalovat, je třeba, aby se týkalo zanedbatelné majetkové hodnoty. Jde o výjimku z obecného pravidla, kdy soud musí schvalovat právní jednání rodičů, při němž dochází k nakládání se jměním dítěte ve výjimečné záležitosti. Za **zanedbatelnou majetkovou hodnotu** lze považovat plnění nepřevyšující řádově desítky či stovky korun.

Hledisko běžnosti a zanedbatelnosti majetkových hodnot je třeba posuzovat vzhledem k obecnému měřítku těchto hodnot ve společnosti (objektivně), nikoliv ve vazbě na konkrétní majetkové poměry konkrétního dítěte.

4. V jakých situacích je k nakládání s majetkem nezletilého dítěte potřebný souhlas soudu?

K právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu. Rodiče nepotřebují souhlas soudu v případech, kdy se jedná o běžné záležitosti, nebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty (§ 898 odst. 1 NOZ).

Souhlasu soudu je třeba zejména k právnímu jednání, kterým dítě:

- nabývá nemovitou věc nebo její část a kterým s ní nakládá,

- Půjde zejména o koupi nemovitosti, pronájem nemovitosti atd.
- zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část,
- Půjde zejména o zřízení hypotéky, zřízení zástavního práva, služebnosti atd.
- nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, nebo takový dar, dědictví nebo odkaz odmítá, nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje, nebo
- Uvedené dopadá na právní jednání, kterým rodiče zastupují dítě při právním jednání, kterým dítě nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoliv zanedbatelné majetkové hodnoty, a dále rodiče za dítě takový dar, dědictví nebo odkaz odmítají nebo takový dar nebo dar představující nikoliv nepodstatnou část majetku dítěte poskytuje.
- Pokud jde o přijetí daru, je nutno odlišit situace, kdy je přijímán dar nikoliv zanedbatelné hodnoty, a situaci, kdy je přijímán dar zanedbatelné majetkové hodnoty. V případě druhé situace není k právnímu jednání rodičů nutný souhlas soudu, a tedy s ohledem na dikci § 36 NOZ je dítě způsobilé vzhledem ke stupni dosažené svéprávnosti tento dar přijmout i samo (např. dárky u příležitosti narozenin, Vánoc atd.). Stejně platí i pro nabývání dědictví a odkazu a odmítnutí daru, dědictví nebo odkazu.
- uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou nebo obdobnou, nebo smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu.
- Uzavírá-li rodič za dítě smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění (např. smlouvy o důchodu, smlouvy s poskytovateli služeb, jako jsou energie, telekomunikační služby atd.), smlouvu úvěrovou nebo obdobnou nebo smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu, je třeba vždy přivolení soudu.

K těmto právním jednáním, je nutné vždy schválení soudem. Pakliže se vyžaduje k právnímu jednání rodiče souhlas soudu a tento souhlas soudem nebyl dán, pak se k takovému právnímu jednání nepřihlíží. Pokud by tak rodiče za dítě kupříkladu přijali, nebo odmítli dědictví nikoli zanedbatelné hodnoty, nebo koupili nemovitost, pak by nabytí dědictví nebo koupě právě neproběhly. K tomuto jednání by se nepřihlíželo. Takové jednání jako by ani nebylo učiněno. Na takovéto jednání je třeba pohlížet jako na jednání zdánlivé (§ 551 a násl. NOZ). Jednání, ke kterému soud nedal souhlas, se může stát perfektním poté, kdy dítě nabude plné svéprávnosti a vysloví s tímto jednáním souhlas (§ 553 odst. 2 NOZ).

5. Může nezletilé dítě jeho rodič zastupovat v dědickém řízení?

Za nezletilé dítě, které nemá způsobilost k právnímu jednání, jedná zpravidla jeho zákonný zástupce. Zákonným zástupcem dítěte je rodič /oba rodiče/, nebo poručník. Právo i povinnost rodičů zastupovat dítě, které nemá způsobilost k právnímu jednání, vychází z jejich rodičovské odpovědnosti.

Rodiče zastupují dítě společně, ale svá práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti vykonává každý z nich samostatně. V běžných záležitostech může za dítě jednat i pouze jeden z nich. Existují ale případy, kdy rodiče nemohou své dítě zastupovat. Rodiče nemohou své dítě zastoupit kupříkladu právě v dědickém řízení, pokud jsou sami účastníky řízení, neboť zde existuje možnost střetu zájmů rodičů a dítěte. Proto ve všech případech, kdy soud vede řízení týkající se rodiče/rodičů a současně i dítě, je dítě zastoupeno tzv. kolizním opatrovníkem. O tom, kdo konkrétně v takovém řízení zastupuje dítě, rozhoduje soud usnesením. Soud jmenuje kolizním opatrovníkem dítěte zpravidla místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

6. Je nutný souhlas soudu k ukončení stavebního pořízení nezletilého dítěte?

Pokud výpověď podepíše oba rodiče a pokud je smlouva ukončována po uplynutí šestileté vázací lhůty, pak není potřeba rozhodnutí opatrovnického soudu. Pokud jsou obě tyto podmínky splněny, podepíše výpověď za dítě rodiče. Přitom musí splnění obou výše uvedených podmínek prokázat. Obvykle stačí občanský průkaz, pokud v něm nejsou uvedeny údaje o dítěti, je nutno přidat i rodný list dítěte.

Pakliže není byt i jedna z výše uvedených podmínek splněna, pak musí rodiče, kteří chtějí ukončit smlouvu o

stavebním spoření svého potomka, nejprve u příslušného soudu (podle místa bydliště dítěte) podat návrh na schválení právního jednání učiněného za nezletilého. Podání i celé řízení nejsou zatíženy žádnými poplatky.

Soud obvykle nařídí ústní jednání. Účastníky řízení jsou vždy zákonní zástupci dítěte (i když spolu nežijí) a zástupce orgánu sociálně právní ochrany dětí. Soud si pro vydání rozhodnutí může dožádat doložení dalších skutečností. Pokud soud návrh schválí, musí stavební spořitelna rodičům peníze vyplátit. Během řízení soud zkoumá, jestli budou peníze skutečně použity ve prospěch dítěte. K tomu může požadovat doklady a další informace či důkazy.

7. Mají rodiče ohlašovací povinnost ohledně správy nemovitého majetku svých nezletilých dětí, které tento majetek nabyly dědictvím?

Pakliže má dítě nabytí majetku (větší než nepatrné hodnoty) dědictvím, pak je třeba k tomuto úkonu vždy vyžadovat předchozí souhlas soudu. Rodiče tak nemohou za potomka dědictví přijmout, nebo odmítnout. Pokud by tak učinili, nepřihlíželo by se k tomu. Ohlašovací povinnost je tak v tomto vztahu irelevantní, jelikož by to znamenalo, že rodiče již toto právní jednání za dítě učinili, k čemuž bez svolení soudu nejsou oprávněni.

8. Může soud odmítnout dát souhlas k právnímu jednání rodiče při správě jmění dítěte?

Soud dá potřebný souhlas, resp. právní jednání schválí jen tehdy, je-li toto právní jednání v zájmu zastupovaného nezletilého dítěte. Z tohoto pohledu pak například výjimečnou záležitostí (právním jednáním), která v zákoně není vymezena, může být podání jakékoliv žaloby, která může mít velké dopady do sféry nezletilého, neboť v řízení se rozhoduje nejen o právech a povinnostech, ale také o nutnosti hradit náklady soudního řízení.

Za neběžné majetkové záležitosti, které schválení soudu vyžadují, jsou pokládány (nad rámec demonstrativního výčtu dle § 898 odst. 2 NOZ) např. nabytí či převod motorového vozidla, nakládání se stavebním spořením, prodej akcií atd. Dispozice s motorovým vozidlem bude podléhat schválení soudem, pouze pokud jeho hodnota bude vyšší než zanedbatelná. Stejně tak právní jednání týkající se vozidel jednostopých (kolo, motocykl) mohou podléhat schválení soudem, přičemž rozhodujícím kritériem bude hodnota motocyklu. U akcií pak bude rozhodující jejich hodnota ve vztahu ke zbytku majetku, případně také druh právního jednání v případě zatížení.

12. Ústavní péče a péče jiné osoby, OSPOD

Právní úprava

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ)
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění (dále jen ZOM)
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, v platném znění (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění
- Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění
- Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů, v platném znění (zákon o mediaci)
- Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, v platném znění (dále jen VýÚsV)

Institute

- Matriční úřad
- Okresní soud
- Orgány sociálně právní ochrany dětí

Teorie

Formy náhradní rodinné výchovy

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. Z tohoto důvodu je nutné zabezpečit formy náhradní rodinné výchovy, kterými jsou

- poručenství,
- opatrovnictví,
- svěřením dítěte do péče jiné osoby,
- pěstounská péče.

Zákon výslovně stanoví, že formy náhradní rodinné výchovy mají přednost před ústavní výchovou. Do všech vyjmenovaných forem náhradní výchovy může být dítě umístěno pouze na základě rozhodnutí soudu.

Náhradní rodinná výchova dává dětem možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj. Výhodou oproti ústavní výchově je větší

- stabilita prostředí, kdy má dítě větší pocit domova, identifikace s rodinným prostředím;
- stabilní vychovatelé, kdy mezi dítětem vzniká citové pouto, vazba trvalého charakteru, dochází k uspokojení fyzických, psychických a sociálních potřeb dítěte;
- stabilní postavení v heterogenní skupině a osvojení si určitých rolí a postojů.

Náhradní rodinná péče má optimálním způsobem zajistit potřeby dětí

kde se nezdařila sanace vlastní biologické rodiny;

- u dětí opuštěných;
- u dětí nalezených;
- u dětí osiřelých;
- kde se rodiče o děti nemohou starat;
- kde se rodiče neumějí o děti starat;
- kde se rodiče o děti nechtějí starat;
- kde rodiče děti týrají, zanedbávají nebo zneužívají.

Tyto formy vznikají na základě ingerence státního orgánu, tj. soudu. Při rozhodování soudy vycházejí z úzké spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí, které vedou agendu spojenou s předáním dítěte z původní rodiny do náhradního výchovného prostředí. Všem formám náhradní péče je dále společná základní charakteristika – dítě je vychovááno lidmi, kteří nejsou jeho biologičtí rodiče. Ovšem sestupnou řadou od osvojení ke klasické ústavní výchově ubývá znaků rodinné výchovy. A tento sestup naznačuje, v jaké míře mohou být uspokojovány základní psychické potřeby dítěte i potřeby jeho vychovatelů. Každá z forem

náhradní péče má svá slabá místa, neplatí tu hodnocení lepší – horší, ale spíše vhodné – méně vhodné.

Stát může umístit děti do těchto zařízení (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy umísťuje děti do školských zařízení (diagnostické ústavy, dětské domovy, apod.), zde je umístěno kolem 7.000 dětí. Ministerstvo zdravotnictví umísťuje děti do zdravotnických zařízení (dětské domovy pro děti do tří let, dětské psychiatrické léčebny) zde je umístěno kolem 1.200 dětí. Ministerstvo práce a sociálních věcí umísťují děti do zařízení sociálních služeb zde je umístěno kolem 1.000 dětí a zařízení sociálně-právní ochrany dětí, kde je umístěno kolem 50 dětí. Ministerstvo spravedlnosti může umístit děti, které se dopustili na základě rozhodnutí soudu provinění do vězení, kde je umístěno kolem 120 dětí.

Ústavní výchova (§ 971 – 975 NOZ)

Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby. Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí o ústavní výchově, pokud rodiče jsou jinak způsobilí výchovu zabezpečit.

Jiná opatření mají přednost, pokud je třeba odebrání dítěte, jedná se o nezbytné opatření, které má subsidiární charakter. Pokud je předem zřejmé, že doba nemožnosti péče rodičů bude přechodná, pak soud svěří dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale maximálně na dobu 6 měsíců. Pokud je předem zřejmé, že doba nemožnosti péče není jen přechodná, pak svěří soud dítě do ústavního zařízení a nařídí ústavní výchovu dítěte. Soud zároveň upraví rozsah vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti umístěnému do ústavní nebo ochranné výchovy.

V rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy soud označí zařízení, kam je dítě svěřeno, s tím, že pokud je to kapacitně možné, má být dítě umístěno co nejbližší bydliště rodičů. Dítě lze do ústavní péče umístit maximálně na dobu 3 let. Před uplynutím této doby lze lhůtu i opakovaně prodloužit, vždy však maximálně o další 3 roky. Soud má povinnost zkoumat 1x za 6 měsíců, zda trvají důvody pro ústavní výchovu. Pominou-li důvody nebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a rozhodne, kam bude dítě svěřeno do péče. Ústavní výchova zaniká rozhodnutím o osvojení a dosažením zletilosti, z důležitých důvodů může být o 1 rok prodloužena po dosažení zletilosti.

Důvody pro nařízení ústavní výchovy

a) Ohrožení výchovy nebo vývoje dítěte

Výchova dítěte, jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo jeho řádný vývoj jsou vážně ohroženy do té míry, že tento stav je v rozporu se zájmem dítěte. Jde o situaci, kdy rodiče (popřípadě jiné osoby a rodiče tomu nedokážou zabránit) ohrožují řádný vývoj dítěte tím, že ho zanedbávají, nepečují o ně řádně, nevykonávají nad ním dohled s tím, že tato jednání zatím ještě dítě a jeho řádnou výchovu pouze ohrožují. Ohrožování výchovy dítěte musí dosahovat určité intenzity, musí jít o jednání sociálně-patologické, kterého se rodiče dopouštějí například tím, že dítěti tolerují užívání drog, alkoholu, záškoláctví apod. K ohrožení výchovy a vývoje dítěte dochází zejména tím, že rodiče nedokážou vytvořit vhodné sociální prostředí pro dítě.

b) Narušení výchovy nebo vývoje dítěte

Výchova dítěte, jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo jeho řádný vývoj jsou již vážně narušeny do té míry, že je v rozporu se zájmem dítěte, aby zůstalo v dosavadním výchovném prostředí. Jde o situace, kdy jednání rodičů nebo jiných osob již dosáhlo intenzity narušení výchovy, stavu nebo řádného vývoje dítěte. Může jít o důsledky vážného zanedbávání, týrání nebo zneužívání dítěte. Podobně i v tomto případě může jít o situace, kdy dítě nadměrným užíváním alkoholu nebo drog má již vážně narušený tělesný či duševní stav. Nařízení ústavní výchovy pak plní funkci nápravnou.

c) Nemožnost zabezpečení výchovy dítěte ze strany rodičů

Ústavní výchovu lze dále uložit, pokud jsou zde vážné důvody, pro které rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit. Na rozdíl od předchozích důvodů půjde zejména o objektivní důvody, kdy rodiče nemohou například z důvodu nemoci, invalidity, dlouhodobé nepřítomnosti (vazba, výkon trestu odnětí svobody) vykonávat osobní péči o dítě. Podobným důvodem může být i smrt rodičů a nedostatek vhodné příbuzné osoby, která by ujala péči o dítě. Je třeba zdůraznit, že nedostatečné bytové nebo majetkové poměry rodičů nemohou být samy o sobě důvodem pro nařízení ústavní výchovy. Závažné důvody mohou být také na straně dítěte, když rodiče nezvládají péči o ně v domácím prostředí a nesvěří je do ústavní výchovy dobrovolně

Práva a povinnosti ústavního zařízení

Práva a povinnosti ústavního zařízení (např. převzít dítě do péče) nejsou stanoveny občanským zákoníkem ani rozhodnutím soudu, ale veřejnoprávními předpisy podle jednotlivých zařízení. Tyto předpisy definují, kdo může provozovat ústavní zařízení, jaká jsou práva a povinnosti ústavního zařízení (ředitele), dítěte či jeho rodičů.

Práva dítěte v ústavní výchově

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má katalog práv zakotvený v § 20 VýÚsV, například právo na zajištění plného přímého zaopatření, na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností, na respektování lidské důstojnosti, na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců, na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami, na svobodu náboženství a udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv apod. Dítě má právo na ponechání věci zvláštní obliby při umístění v ústavním zařízení (§ 459 NOZ). Pro její odnětí musí být závažný důvod, zejména pokud se jedná o ohrožení života či zdraví.

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má i katalog povinností, zejména povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení, dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno, poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech, předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost, podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Jako opatření ve výchově zákon definuje odměny a tresty, zejména zvýšení či snížení kapesného, povolení nebo zákaz pobytu mimo zařízení, návštěv apod.

Postavení rodičů

Rodiče jsou i po nařízení ústavní výchovy zásadně nositeli rodičovské odpovědnosti, jen je fakticky omezen její výkon tím, že nemají dítě u sebe. Nebylo-li soudem jinak rozhodnuto o rodičovské odpovědnosti, rodiče jsou i nadále nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti, dítě zastupují v podstatných záležitostech, stejně tak spravují jeho jmění a rozhodují v podstatných záležitostech týkajících se výchovy dítěte v širším slova smyslu. Vyživovací povinnost ke svému dítěti mají i nadále rodiče, její rozsah stanoví soud (§ 975 NOZ). Rodiče mají však i nadále právo styku s dítětem.

Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně právní ochranu dětí zajišťují

- sociální pracovníci OSPOD,
- soudy,
- advokáti a mediátoři,
- nevládní neziskové organizace (poradenské, poskytující terapeutické služby, pobytové služby ad.). Dále v režimu zákona o sociálních službách,
- lékaři, např.: pediatři popř. psychologové mají povinnost nahlásit na OSPOD, že rodiče

nenechávají své dítě očkovat, že mají podezření na týrání nebo zneužívání dítěte ad. Dále sociálně právní ochranu vykonávají,

- školy, poradenská zařízení, školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a jiná pobytová zařízení pro nezletilé, kupříkladu kojenecké ústavy, psychiatrické léčebny, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Klokánky, Fond ohrožených dětí, ...).

Cílem sociálněprávní ochrany dětí je

- ochrana práv dětí na příznivý vývoj a jejich řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dětí, včetně ochrany jejich jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, sanace původního rodinné prostředí,
- zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině, neboť náhradní rodinná péče má přednost před ústavní péčí.

Základním cílem je vyřešení problému v rodině, je zde snaha rodinu ozdravit s tím, že dítě zůstane v rodině. Pokud se nepodaří problém vyřešit, pak dochází k zabezpečení náhradní rodinné péče (pěstounská péče). Až v případě, že není možná náhradní rodinná péče, nastává povinnost zajištění ústavní péče.

Sociálně právní ochrana dětí je určena nezletilým osobám (dětmi), v omezeném rozsahu i nezletilému, který nabyt plné svéprávnosti. Poskytuje se dětem s trvalým pobytem na území ČR, nebo dětem, které jsou azylanti nebo dětem, jejichž rodiče jsou azylanti pod doplňkovou ochranou. Minimální rozsah ochrany se poskytuje i dětem mimo uvedený rámec (uspokojení základních potřeb v minimálním rozsahu, včetně zdravotní péče).

Sociálně právní ochrana dětí náleží dětem, jejichž

- rodiče zemřeli,
- rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti,
- na kterých byl spáchán trestný čin, nebo
- je zde alespoň podezření o spáchání trestného činu,
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život,
- opakovaně se dopouští útěků apod.

Sociálně právní ochrana je dále určena dětem, které vyžadují **zvýšenou pozornost**. Za tyto děti se považují

- děti, jejich rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,
- děti, které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,
- děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, tj. užívají alkohol, drogy, nechodí do školy, provozují prostituci, spáchaly trestný čin apod.,
- děti, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných osob (fyzických nebo právnických) odpovědných za jejich výchovu,
- děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu,
- děti, které jsou na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců,

- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami,
- děti, které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany a které se na území ČR nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Sociálně právní ochranu dětí zajišťuje orgán sociálně právní ochrany dětí, zkráceně OSPOD, hovorově sociálka. Orgánem sociálně právní ochrany dětí jsou

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- krajské úřady většinou v roli odvolacího orgánu,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí v roli sjednocujícího metodického orgánu,
- Úřad mezinárodně právní ochrany dětí, zkráceně ÚMPOD se sídlem v Brně, který figuruje v případech, kdy se vyskytuje mezinárodní prvek, jedná se o poradenský orgán,
- obecní úřady,
- úřady práce,
- obce a kraje v samostatné působnosti,
- komise pro sociálně právní ochranu dětí a
- další pověřené osoby.

Hlavním a stěžejním kritériem při práci OSPOD je zájem a blaho dětí. Jedná se o vztažný bod, ke kterému by se měla upínat činnost veškerých subjektů v systému sociálně právní ochrany dětí. Vzhledem k situaci, kdy je v průměru 150 - 200 dětí na jednu sociální pracovníci a většinou 5 % případů jsou komplikované (týrané dítě, disfunkční rodina, apod.) není toto kritérium v praxi udržitelné.

Činností OSPOD je především

- prevence a poradenství,
- sociální, právní, výchovné poradenství, sociální práce s rodinou, sociální terapie,
- kontrola rodinného prostředí, rodiny a dětí
- šetření v rodině, předvolání k jednání, individuální plány ochrany, návštěvy dětí v ústavních zařízeních, návštěvy v pěstounských rodinách,
- represe,
- podněty, návrhy soudu na výchovná opatření, napomenutí, pokuty. V praxi na většinu případů, které OSPOD řeší, nepříjde sám OSPOD, ale spíše to oznámí sousedé, policie apod.

Základní zásadami při činnosti OSPOD jsou

- zásada zákonnosti, která stanoví, že činnost státu a jeho orgánů, respektive státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví,
- zásada subsidiarity, která stanoví, že státní pomoc se uplatní pouze v případech, kdy rodiče nejsou sami schopni obstarat nejlepší zájem dítěte,
- zásada proporcionality, která stanoví, že vždy musí být zvoleny takové prostředky, které budou sledovat legitimní cíl, tj. nejlepší zájem a blaho dítěte, a budou přiměřené situaci v konkrétní rodině,

- zásada prevence a výchovy, která stanoví, že jen pokud není možné docílit ochrany dítěte mírnějšími prostředky, musí nastoupit radikálnější zásady do rodinného života dítěte a jeho rodiny a to, preventivní, výchovná a sankční opatření na jejich základě je možné učinit například napomenutí, dohled či omezení (rodičů, dítěte, třetích osob).

Orgán sociálně právní ochrany dětí, nebo soud může uložit tato výchovná opatření

- napomenutí dítěte, rodiče a jiné osoby, v případě, že dochází k porušování základních povinností, jež mohou vyplývat z rodičovské odpovědnosti,
- dohled nad dítětem, v případě, že selhalo předchozí napomenutí. Dohled bývá vykonáván za součinnosti školy nebo jiných institucí,
- omezení dítěte, rodiče a jiné osoby spočívající v zákazu určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení (barů, heren, sportovních utkání apod.),
- nařízení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc (mediátora) nebo až k dočasnému odejmutí dítěte z péče rodičů nebo jiné osoby.

O dočasném odejmutí může rozhodnout pouze soud za předpokladu, že předchozí využití jiných výchovných opatření, bylo neúspěšné nebo za situace, kdy není možné zajistit dítěti potřebnou ochranu a pomoc jiným výchovným opatřeními.

Výkon výchovného opatření se uskutečňuje ve středisku výchovné péče, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, v zařízení poskytovatele zdravotnických služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením. Pobyť je možné nařídit nejdéle na 3 měsíce s tím, že lze prodloužit, nejdéle však na dobu 6 měsíců.

Orgán sociálně právní ochrany dětí může vydat i jiná, než jen výchovná opatření, jedná se o

- návrh na zahájení soudního řízení. OSPOD podává např. návrh na rozhodnutí, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte, na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti anebo omezení nebo pozastavení jejího výkonu, na nařízení ústavní výchovy, na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc apod. Obecním úřadům obcí s rozšířenou působností je uloženo, aby před podáním návrhu na zahájení soudního řízení uspořádaly
- případovou konferenci, v jejímž rámci budou projednány důvody pro tento postup. Jedná se o multidisciplinární metodu spolupráce při řešení problematické situace ve výchově dítěte. Účastní se jí nejen pracovníci OSPODU, ale také odborníci (lékaři, psychologové, apod.) Dále dohlíží na
- zajištění neodkladné péče a
- návrh na vydání předběžného opatření. Povinně v případě, kdy je dítě ve stavu nedostatku řádné péče, jeho život, vývoj nebo jiný zájem je vážně ohrožený a narušený. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen podat tento návrh na předběžné opatření a to neprodleně. Soud o něm rozhodne do 24 hodin. Návrh na vydání předběžného opatření může OSPOD navrhnout v situaci, která se týká domácího násilí, kdy je dítě vystaveno domácímu násilí ze strany rodiče nebo jiné osoby, která s ním žije ve společné domácnosti. Soud rozhodne do 48 hodin.

OSPOD může rovněž podat návrh na vydání ochranného opatření v případě, když dítě starší 15 let spáchá provinění (protiprávní čin mladistvých). OSPOD může mladistvému uložit některé z opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. V rámci ochranného opatření lze uložit:

- výchovná povinnost,
- výchovné omezení,
- napomenutí s výstrahou
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve

- středisku výchovné péče,
- dohled probačního úředníka,
- ochranná výchova,
- ochranné léčení. O ochranném opatření rozhoduje soud pro mládež.

DOTAZY

1. Je rodič, jehož dítě je umístěno v ústavní péči povinen platit na toto dítě výživné?

Zákon výslovně stanoví, že rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů (§ 975 NOZ). Výživné je soukromým právem dítěte a jeho rozsah je limitován možnostmi, schopnostmi a majetkovými poměry rodičů. Zákon stanoví povinnost soudu potom, co rozhodl o umístění dítěte do ústavní výchovy, aby rozhodl i o výši výživného na toto dítě. A to i v případě, kdy již existuje rozsudek o vyživovací povinnosti k dítěti, jelikož umístění dítěte do ústavní výchovy je podstatnou změnou poměrů, na kterou musí soud reagovat změnou rozhodnutí o výši výživného a stanovením, kam se výživné bude nadále platit. Jelikož nárok dítěte na výživné vzniká ze zákona, soud bude povinen stanovit i výživné na dítě umístěné do ústavního zařízení na žádost rodičů, pokud tito neplní svoji vyživovací povinnost dobrovolně. Ústav je platebním místem, přijímá měsíční platby výživného.

2. Musí rodič, jehož dítě je v ústavní péči platit za pobyt dítěte v ústavu?

Zákon již výslovně neodlišuje nárok dítěte na výživné ze strany rodičů a platbu rodičů na příspěvky na úhradu pobytových služeb, to však neznamená, že by rodiče, jejichž dítě je v ústavní péči neměli povinnost tuto platbu hradit.

Platba za náklady dítěte umístěného v ústavní péči je nárokem ústavu, její výše či způsob jejího výpočtu je stanovena právními předpisy, rozhodující je příjem rodičů a náklady na péči o dítě, je o ní rozhodováno ve správním řízení. Jde o veřejnoprávní nárok, jehož účelem je sice částečně zabezpečit potřeby dítěte, podobně jako výživné, ale rozsah se podstatně liší. Jde o minimální zabezpečení nároků dítěte, jako je jeho stravování, ubytování, ošacení a školní pomůcky. Je třeba zdůraznit, že pojem výživného a legální kritéria pro stanovení jeho výše jsou mnohem širší. Navíc jde o nárok dítěte, nikoliv ústavního zařízení.

Při stanovení výše platby za zaopatření dítěte může dojít k následujícím situacím.

1. Umístění dítěte v dětském domově pro děti do tří let

U dětí umístěných do dětských domovů pro děti do tří let věku jsou rodiče povinni hradit příspěvek na úhradu zaopatření dítěte. Právní úprava je obsažena v zákoně č. 372/2012 Sb., o zdravotních službách, výše příspěvku a způsob jeho úhrady je stanovena vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 56/2012 Sb. konkrétními denními částkami závislými na věku dítěte. Při stanovení výše příspěvku na úhradu zaopatření dítěte se mimo věku dítěte přihlíží také k jeho specifickým potřebám a s tím související náročnosti poskytovaného zaopatření a rovněž k výši příjmů osob povinných výživou vůči dítěti.

2. Umístění dítěte ve školských zařízeních

Při pobytu dítěte ve školských zařízeních je povinnost k úhradě příspěvku na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v zařízeních upravena v § 27 VýÚsV. Příspěvek jsou povinni platit rodiče dítěte nebo dítě ze svých vlastních pravidelných příjmů. Pokud příjmy nemají, jsou od příspěvku osvobozeni. O výši příspěvku rozhoduje ředitel zařízení rozhodnutím vydaným ve správním řízení (potom, co je zjištěn rozhodný příjem rodičů), o odvolání rozhoduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (u diagnostických ústavů) nebo krajský úřad (u dětských domovů a výchovných ústavů).

3. Umístění dítěte v zařízení sociálních služeb

I v zařízeních sociálních služeb poskytujících pobytové služby – domovy pro osoby se zdravotním postižením, se platí příspěvek za pobytové služby, který je definován § 73 zákona o sociálních službách . Příspěvek a jeho výše v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je upraven v § 42b až f ZSPO.